

LUNDS UNIVERSITET

Ekonomihögskolan

Företagsekonomiska institutionen

FEKH69

Examensarbete i redovisning på kandidatnivå

VT 2016

Kapitalkrav, cykler och bankers utlåningsförmåga

Baselregleringens intressenter och hur redovisningsmodeller påverkar dem

Författare:

Tobias Gradén
Niklas Lövgren
Mikael Nilsson

Handledare:

Niklas Sandell

Sammanfattning

Titel	Kapitalkrav, cykler och bankers utlåningsförmåga
Seminariedatum	2/6 2016
Ämne/kurs	FEKH69 Examensarbete i redovisning 15 hp
Författare	Gradén, Tobias, Lövgren, Niklas, Nilsson, Mikael
Handledare	Niklas Sandell
Nyckelord	Baselregleringen, anskaffningsvärde, värdering till verkligt värde, stakeholder salience, redovisning
Syfte	Arbetet syftar till att utröna från ett intressentperspektiv vilken av de två värderingsmetoderna värdering till verkligt värde och anskaffningsvärde som bör användas av banker för att tillfredsställa de viktigaste intressenternas behov.
Metod	En kvalitativ dokument- och litteraturstudie har gjorts. Lagstiftning och redovisningsmodeller har också studerats. Utifrån intressentrelevansmodellen (eng. stakeholder salience) har Baselregleringens intressenter tagits fram. Tre marknadsscenarier - uppgång, nedgång och krasch - har använts för att exemplifiera hur intressenterna påverkas vid val av olika redovisningsmodeller i de olika marknadsscenarierna.
Teoretiska perspektiv	Teoretisk utgångspunkt har varit intressentrelevansmodellen (eng. stakeholder salience), vilket är en utveckling av intressentmodellen. Intressentrelevansmodellen har vi använt som ett verktyg för att kategorisera och analysera några av Baselregleringens och redovisningens intressenter.
Empiri	Huvudsakligen en litteraturstudie av tidigare material i angränsande ämnen, men också studier av Baselregleringens utformning, tillhörande dokument om hur den implementeras, används och dess utfall samt prognoser och modeller av hur marknadssituationer påverkar bankers utlånings- och fortlevnadsmöjligheter när de olika redovisningsmodellerna används.
Slutsats	Författarna anser att den nuvarande regleringen, med redovisning huvudsakligen till verkligt värde, är den bästa modellen när hänsyn tas till olika intressenters behov. Att redovisa till anskaffningsvärde hade, trots ökad initial stabilitet, sänkt möjligheterna till mer korrekt information och hade på lång sikt bidragit till ett ännu osäkrare finanssystem.

Abstract

Title	Capital Requirements, Market Cycles and Lending Capacity of Banks
Seminar Date	June 2 nd 2016
Course	FEKH69, Degree Project Undergraduate level, Business Administration, 15 University Credits Points
Authors	Gradén, Tobias, Lövgren, Niklas, Nilsson, Mikael
Advisor	Niklas Sandell
Key Words	Basel regulation, historical cost accounting, fair value accounting, stakeholder salience, accounting
Purpose	The essay seeks to from the stakeholder perspective discern which of the two accounting methods, historical cost and fair value accounting, should be used by banks to meet the needs of the most relevant stakeholders.
Methodology	A qualitative review of literature, ancillary documents, legislation and accounting models forms the empirical base for the essay. From the stakeholder salience model, we present three stakeholders and used three market scenarios - bull market, bear market and market crash - to exemplify how the stakeholders are affected by different accounting models at the different market scenarios.
Theoretical Perspectives	The theoretical perspective is the stakeholder salience model. We used this as a means of categorizing and analyzing some of the stakeholders of the Basel regulation and accounting models.
Empirical Foundation	Mainly a literature study of previous material in adjacent subjects, but also studies regarding the layout of the Basel regulation, ancillary documents regarding its implementation, use and turnout and forecasts and models of how different market situations affect the ability of banks to lend and endure under the two accounting regimes.
Conclusions	The authors conclude that the current regime, which is mostly fair value accounting, is the best model when factoring in the needs of stakeholders. Accounting to historical cost would, although an initial increase in stability, have lowered the possibility to more precise information and would in the long run have contributed to an even more unstable financial system.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.2 Problematisering.....	1
1.3 Syfte och frågeställning.....	2
2 Metod och material.....	3
2.1 Berörda områden.....	3
2.1.1 Baselregleringen.....	3
2.1.2 Valet av redovisningsmodeller.....	3
2.1.3 Intressenter.....	3
2.2 Typ av studie och datainsamling.....	4
2.2.1 Redovisningsmodeller.....	4
2.2.2 Intressantrelevansmodellen.....	4
2.2.3 Baselregleringen.....	5
2.2.4 Reliabilitet, replikerbarhet och validitet.....	5
2.3 Val av redovisningsmodell.....	5
2.4 Scenarion.....	6
2.5 Bankers tillgångsslag.....	6
2.6 Disposition.....	6
3. Teori.....	8
3.1 Historisk genomgång.....	8
3.2 Intressentrelevansmodellen.....	9
3.2.1 Makt (power).....	10
3.2.2 Inaktiva intressenter (dormant stakeholders).....	10
3.2.3 Legitimitet (legitimacy).....	10
3.2.4 Skönsberoende intressenter (discretionary stakeholders).....	11
3.2.5 Angelägenhet (urgency).....	11
3.2.6 Krävande intressenter (demanding stakeholders).....	11
3.2.7 Dominanta intressenter (dominant stakeholders).....	12
3.2.8 Farliga intressenter (dangerous stakeholders).....	12
3.2.9 Beroende intressenter (dependent stakeholders).....	12
3.2.10 Definitiva intressenter (definitive stakeholders).....	12
3.2.11 Sammanfattning.....	13
3.3 Valda intressenter.....	13
3.3.1 Staten/skattebetalarna.....	13
3.3.2 Bankerna.....	14
3.3.3 Existerande och potentiella kredittagare.....	16
4 Basel och redovisningen idag.....	17
4.1 Baselregleringen.....	17
4.1.1 Baselregleringens historia.....	17
4.1.2 Basel idag.....	18
4.1.3 Exemplet Riskbanken.....	18
4.1.4 Kapitaldefinitionen.....	19
4.1.5 Kapitalkrav.....	20
4.1.6 Riskvägda tillgångar.....	21

4.1.7 Kontracykliska kapitalbuffertar.....	22
4.1.8 Ingridandeåtgärder och sanktioner	22
4.2 Redovisningsmodeller	23
4.2.1 Historiskt anskaffningsvärde.....	23
4.2.2 Värdering till verkligt värde.....	23
4.3 Nuvarande redovisning enligt IAS 39	25
4.3.1 IAS 29 och värdering vid extremfall.....	25
4.4 IFRS 9	25
4.4.1 Klassificering av finansiella tillgångar enligt IFRS 9	26
4.5 Baselregleringen och redovisning	27
5 Redovisningsdebatten - en översikt.....	29
5.1 Redovisningsdebattens grundläggande meningsskiljaktigheter	29
5.2 Verkligt värde	29
5.2.1 Procyklikalitet	29
5.2.2 Omklassificering av finansiella tillgångar.....	32
5.3 Anskaffningsvärde.....	33
6 Val av redovisningsmodell vid olika marknadssituationer	34
6.1 Uppgång	34
6.1.1 Vad är en uppgång?	34
6.1.2 Värdering till verkligt värde vid uppgång	34
6.1.3 Värdering till anskaffningsvärde vid uppgång	35
6.1.4 Intressenterna vid olika redovisningsmodeller.....	35
6.2 Nedgång.....	37
6.2.1 Vad är en nedgång?	37
6.2.2 Värdering till verkligt värde vid nedgång	37
6.2.3 Värdering till anskaffningsvärde vid nedgång	38
6.2.4 Intressenterna vid olika redovisningsmodeller.....	39
6.2.4.1 Staten/skattebetalarna.....	39
6.3 Krasch.....	40
6.3.1 Vad är en krasch?	40
6.3.2 Värdering till verkligt värde vid krasch	40
6.3.3 Värdering till anskaffningsvärde vid krasch.....	41
6.3.4 Intressenterna vid olika redovisningsmodeller.....	41
7 Analys och diskussion	43
7.1 En rättvisande bild.....	43
7.2 Statlig bankgaranti och primära intressenter enligt IASB	44
7.3 Hur hanterar man procyklikaliteten associerad med verkligt värde?	45
7.3.1 Procyklikalitet i uppgång	45
7.3.2 Procyklikalitet i nedgång och krasch	47
8 Slutsats	48
8.1 Framtida forskning	49
Referenser.....	51

Ordlista

<i>Anskaffningsvärde</i>	- Inköpspriset för en tillgång eller skuld
<i>BIS</i>	- Bank of International Settlements
<i>BCBS</i>	- Basel Committee on Banking Stability
<i>Bruttosoliditet</i>	- Kvot mellan en banks kreditexponering och dess egna kapital
<i>EFRAG</i>	- European Financial Reporting Advisory Group
<i>IASB</i>	- International Accounting Standards Board
<i>IFRS</i>	- International Financial Reporting Standards
<i>Kapitalkrav</i>	- Ett krav på hur mycket kapital en bank måste inneha i förhållande till en skuld
<i>Kärnprimärkapital</i>	- Det kapital med störst förlustabsorptionsförmåga
<i>Primärkapital</i>	- Kapital med fortfarande god förlustabsorptionsförmåga, men lägre än kärnprimärkapitalet
<i>Procyklikalitet</i>	- Är i detta sammanhang en uppfattning om att användandet av verkligt värde följer konjunktursvängningar
<i>Riskvägning</i>	- Tillskrivandet av en viss risknivå till en tillgång
<i>Sekundärkapital</i>	- Eget kapital av lägre kvalitet än primärkapitalet
<i>Upplupet anskaffningsvärde</i>	- Anskaffningsvärdet med justering för t.ex. avskrivning, amortering, nedskrivning, etc.
<i>Verkligt värde</i>	- Marknadsvärdet på en tillgång eller skuld

1 Inledning

Även om det inte ges mycket eftertanke i det dagliga livet så är fungerande kreditgivningssystem en oundgänglig del av samhället. Inte bara för finansiering av så vardagliga saker som bilar, båtar och hus till privatpersoner - som gemene man oftast inte har kapital nog att köpa när de vill utnyttjas - utan även för att se till att samhället som det förstås fungerar som det ska. Kreditgivning garanterar att företag kan överbrygga tillfälliga gap i finansieringen för att fortsätta sin verksamhet även när likviditeten är låg. Handel kan fortsätta mellan olika länder, ekonomin och tillväxten har en bättre chans att verka när kreditströmmar fungerar. Utan ett fungerande kreditgivningssystem skulle det vara omöjligt att låna för konsumtion, flera företag skulle gå i konkurs, internationell handel skulle falla till ett minimum och tillväxt skulle sannolikt bli negativ.

Den globala finanskraschen 2008 var en stor påfrestning för de globala finansiella systemen. I mitten av denna kris stod bankerna som centrala aktörer där inte bara deras framtida möjligheter utan även deras roll i krisens ursprung diskuterades. Som ett led i att förhindra liknande situationer uppdaterade normgivare existerande reglering för hur banker kunde låna ut och hur mycket täckning banker var tvungna att ha för sin utlåning.

Sådana regleringar syftar bl.a. till att skydda intressenter av brokig karaktär, bl.a. skattebetalarna som blev tvungna att stå för notan när staten hjälpte banker med finansiella problem, men också intressenter som hade pengar i banken och även bankerna själva, för att förhindra ett självdestruktivt beteende. En viktig del i denna reglering kom att bygga på förhållandet mellan hur mycket kapital en bank har och hur mycket den hade lånat ut.

1.2 Problematisering

För att avgöra om bankerna uppfyller de rådande kapitalkrav som regleringen innebär måste vi studera bankernas redovisning och finansiella rapporter. Redovisningens roll beskrivs vara att ge en rättvisande bild av ett företags finansiella ställning. Enligt International Accounting Standards Board (IASB) är syftet med finansiell rapportering att förse befintliga och potentiella investerare, långgivare och andra kreditgivare med information för deras beslutsunderlag (Marton, Lumsden, Lundqvist, & Pettersson, 2012). Syftet med företags finansiella rapporter är att spegla företagets verksamhet på ett sätt som dess användare kan se och förstå. En spegelbild upplevs oftast ge en korrekt och verklighetstrogen bild av det som vi betraktar som verklighet. Men beroende på hur vi konstruerar spegeln kan den ge olika spegelbilder av exakt samma motiv. På liknande sätt kan olika redovisningsmodeller ge två olika bilder av samma företag. Vilken modell som ger den mest rättvisande bilden av verkligheten är dock svårt att avgöra. Med en spegel kan vi alltid jämföra en spegelbild med våra egna sinnesintryck av bakgrunden. Denna möjlighet har vi inte när vi bedömer ett företags ekonomiska ställning. Den bild redovisningen ger av företagets ekonomiska ställning blir således den verklighetsbild vi har att förhålla oss till.

Eftersom vi inte direkt kan avgöra vilken redovisningsmodell som ger den mest rättvisande bilden har en omfattande debatt uppstått kring vilken modell man bör använda sig av. Att det finns en uppfattning om att valet av redovisningsmodell inte bara ger en bild av bankers verk-

samhet, utan även har en påverkan på dess verksamhet, blev vi påmind om under finanskrisen 2008. Som räddningsaktion för banksektorn kände IASB sig tvungna att snabbt agera för att möjliggöra en övergång från redovisning till verkligt värde till redovisning enligt anskaffningsvärdemetoden (se avsnitt 5.2.2). Vissa hävdar till och med, enligt Jaggi, Winder & Lee (2010) och Cipullo & Vinciguerra (2014), att användandet av verkligt värde i redovisningen var den främsta orsaken till den finansiella krisens uppkomst.

Inom den normativa redovisningsteorin har anskaffningsvärdemetoden och värdering till verkligt värde varit de redovisningsmodeller som har fått störst acceptans och spridning (Deegan & Unerman, 2011). Mycket av denna teori har på senare tid berört frågan kring vilken redovisningsmodell som egentligen är lämpligast att använda för värdering av bankers tillgångar och skulder, vilket är en viktig fråga med tanke på den påverkan vald redovisningsmodell verkar ha på bankers balansräkning. För att besvara denna fråga tror vi att det är viktigt att analysera hur respektive redovisningsmodell påverkar bankernas intressenter och vilken/vilka intressent-/er som gynnas av tillämpningen av respektive modell.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med vårt arbete är att beskriva och analysera hur valet mellan olika redovisningsmodeller påverkar Baselregleringens intressenter. Olika redovisningsmodeller kan förändra värdet på bankers tillgångar och skulder och därigenom den mängd kapital som kan lånas ut till intressenter. Arbetet syftar till att svara på frågeställningen:

- Hur påverkas intressenter av Baselregleringen när olika redovisningsmodeller tillämpas vid olika marknadssituationer?
- Hur bör redovisningen anpassas för att bäst balansera intressenternas behov?

2 Metod och material

2.1 Berörda områden

Vi har samlat in data kring följande områden för att kunna besvara vårt syfte och frågeställning:

- Baselregleringen
- Redovisningsmodeller
- Bankers intressenter (och deras ståndpunkter)

2.1.1 Baselregleringen

Baselregleringen är en internationell reglering som infördes 1988 för att reglera krav på hur mycket kapital banker ska hålla och andra regler för att garantera att banker fungerar på ett ändamålsenligt sätt för samhället.

Analysen av Baselregleringen begränsas i denna uppsats till de effekter valet av olika redovisningsmodeller ger. Uppsatsens primära fokus är inte de legala aspekterna av Baselregleringen eller hur denna efterlevs. Därför studeras bl.a. inte Basel III-regleringens krav på t.ex. informationskrav eller hur det säkerställs att regleringens krav efterlevs - detta är snarare juridiska aspekter. På grund av fokus på redovisningsmodellernas betydelse studeras inte heller det likviditetskrav som infördes genom Baselregleringen, eftersom likviditetsbedömningen är densamma oavsett val av redovisningsteori. Vi har fokuserat på kapitaltäckningsreglerna och för att göra en genomträngbar framställning tar vi inte upp alla delar av regleringen. Emellanåt kan detta eventuellt leda till att det föreligger diskrepans mellan delar av regelverket, men detta beror på vårt val att låta pedagogisk utformning och generell förståelse av regelverket gå före slaviskt återgivande av obskyra reglers förhållande till varandra.

2.1.2 Valet av redovisningsmodeller

Redovisningsmodeller har senare avgränsats till att omfatta de modeller som behandlar och/eller är särskilt relevant för en studie om bankers tillgångsvärdering. Vilka modeller som har valts redogörs för i kapitel 4.2. Redovisningsmodellerna användes bland annat för att analysera vilka intressenter som gynnas av dess effekter på bankers värdering av finansiella tillgångar givet de tre olika scenarierna: 1. tider av prisuppgång 2. tider av prisnedgång 3. tider av kraftig prisnedgång.

2.1.3 Intressenter

För att kunna samla in data om intressenter behöver det kartläggas vilka som är intressenter i sammanhanget. Vi utgår från de intressenter som särskilt påverkas av valet av redovisningsmodeller inom Baselregleringens ramverk. Till vår hjälp har vi använt en utveckling av intressentmodellen, *stakeholder salience-modellen*. Utifrån den har vi kartlagt vilka som är de relevanta intressenterna. Vi refererar hädanefter till stakeholder salience-modellen som intressentrelevansmodellen. För att inte låsa oss fast vid det aktuella läget en viss tidpunkt har vi kartlagt intressenterna åren före, under och efter finanskrisen 2008. På så sätt har intressentgrupper som varit relevanta vid en tidpunkt, men inte nästa, inte förbisetts. Intressentrelevansmodellen tar upp tre parametrar: makt, legitimitet och angelägenhet. Vi har tagit med de intressenter som vi har funnit uppfylla attributen makt och legitimitet vid något av de tre tillfällena

(åren före, under och efter finanskrisen 2008). Vi fann att följande intressenter, utan inbördes ordning, uppfyllde kriterierna: 1) staten/skattebetalare, 2) banker, 3) existerande och potentiella kredittagare.

2.2 Typ av studie och datainsamling

Studien är alltså en kvalitativ dokument- och litteraturstudie av sekundärdata. Detta innebär att det material som vi använder oss av inte kommer att vara egeninsamlat material. Vid genomförandet av denna studie är det viktigt att beakta källors ursprung, särskilt i ett så politiskt laddat ämne som Baselregleringen är. Källor står att finna från många olika områden, och vi har i vår studie försökt att välja ut källor som har genomgått processer som ger högre reliabilitet. Bäst för detta är källor som har genomgått den s.k. peer review-processen, men vi har också bedömt att t.ex. reliabiliteten inte minskar när källor kommer dels från den organisation som promulgerar Baselregleringen eller från publicerade läroböcker eller andra större studier i ämnet, såsom avhandlingar. Vi har funnit denna ansats särskilt lämplig i vår inhämtning av intressenters ståndpunkter eftersom intressenters ståndpunkter sällan redogörs i peer review-artiklar, och skulle de ändå göra det skulle det föreligga risk för att materialet är daterat. Vi har därför inhämtat officiella dokument i form av pressmeddelanden och andra publikationer från dessa intressenter.

För en eller flera intressenter har vi låtit branschorganisationer spegla intressentens ståndpunkt. Det är möjligt att avvikande ståndpunkter finns hos enskilda entiteter, men vi finner inte att studiens syfte bättre skulle uppfyllas med en sådan ansats. Därför har vi låtit branschorganisationer, i dessa fall, representera intressenters ståndpunkter.

2.2.1 Redovisningsmodeller

Eftersom den akademiska litteraturen kring redovisningsmodeller är ytterst omfattande har Laux & Leuz (2009) sammanställning av den normativa redovisningsdebatten kring verkligt värde, "The crisis of fair-value accounting: Making sense of the recent debate" varit en utgångspunkt för detta arbete. Vid en sökning på fair value accounting i referensdatabasen Scopus är Laux & Leuz artikel en av de mest citerade artiklarna och ger en bred bild av den rådande debatten. Med denna artikel som utgångspunkt har vi fördjupat oss ytterligare i redovisningsmodellernas för- och nackdelar. Eftersom en finanskris ägde rum under 2008 och en stor del av debatten har kommit att kretsa kring denna har mindre hänsyn tagits till studier på detta område gjorda innan 2008. Mycket av det material vi har granskat i vår litteraturstudie behandlar samma områden med liknande slutsatser och för läsvänligheten har vissa artiklar selektivt valts bort för att förhindra återupprepning. För de läsare som vill läsa mer om redovisningsdebatten kan Ray Balls 'International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors' (2006) och Laux & Leuz 'Did Fair-Value Accounting Contribute to the Financial Crisis?' (2010), som båda två är välciterade artiklar, rekommenderas.

2.2.2 Intressantrelevansmodellen

Intressantrelevansmodellen är en modell som 1997 togs fram av och beskrivs i Mitchell et al. (1997). Utgångspunkt i denna artikel har varit naturlig eftersom modellens kärna och uppkomst beskrivs där. Intressantrelevansmodellen härstammar alltså från intressentmodellen så vi har därmed funnit det lämpligt att även ta del av ursprungstexterna från denna modell, pri-

märt Freeman (1984), men även sammanställningar av modellen som har publicerats i respektive tidskrifter. Utifrån källhänvisningar ifrån dessa texter har vi funnit ytterligare källor.

2.2.3 Baselregleringen

Det bör också nämnas att författarna gjorde försök att kontakta olika intressenter, däribland BCBS själva för att få tillgång till remissvar vid Baselregleringens införande. Denna information kunde vi däremot inte få ta del av, vilket har begränsat våra källor.

2.2.4 Reliabilitet, replikerbarhet och validitet

Under studiens gång har vi varit medvetna om att kvalitativa studier skiljer sig från kvantitativa dito, i det här sammanhanget särskilt vad gäller reliabilitet och replikerbarhet samt validitet. Med reliabilitet och replikerbarhet syftar vi på studiens följdriktighet, pålitlighet och förmåga att reproduceras och nå samma utfall, utan fluktuationer (Bryman & Bell, 2013). Med validitet avser vi att den data som studeras är föränderlig (jämför skillnaden mellan samtidig och prediktiv validitet), med vilket avses att datan är aktuell idag men görs en studie med samma ansats om X år så kommer sannolikt den data som samlas in vara annorlunda och rendera andra resultat. Således är detta en studie i nuläget vid författandet, mars-maj 2016. Vidare bedömer validitet exempelvis det kausala förhållandet, om x verkligen orsakar y, oberoende av andra händelser. Vi är medvetna om att dessa mått främst berör hur tillförlitliga och noggranna de kvantitativa mätningarna är (Bryman & Bell, 2013).

Bryman och Bell (2013) tar upp två sätt för anpassning av reliabilitet och validitet till kvalitativa analyser. Det ena är att man "assimilerar begreppen reliabilitet och validitet i den kvalitativa forskningen utan att i grunden ändra begreppens betydelse men däremot lägger mindre vikt vid frågor som rör mätning" (Bryman & Bell, 2013, s. 401). Det andra sättet föreslår att man istället bedömer efter andra kriterier - trovärdighet och äkthet. Vi lämnar diskussionen om kvalitetskriterier i kvalitativ forskning därhän, men konstaterar att det burit frukt att anpassa reliabilitet och validitet till vår kvalitativa studie, särskilt har måtten intern reliabilitet samt intern validitet varit användbara. Extern reliabilitet har vi inte lagt vikt vid eftersom vi inte gjort en direkt jämförande studie mot tidigare undersökningar. Att studiens resultat ska kunna generaliseras till andra sociala miljöer är inte inom studiens syfte eller omfattning. Därmed har mindre vikt lagts vid extern validitet. Intern reliabilitet har vi ämnat uppnå genom att vara överens om hur tolkning ska ske. Det har alltså inte spelat någon roll om person X, Y eller Z har samlat in specifik data - samsynen har gjort att tolkningen varit unison. Intern validitet har vi ämnat uppnå genom att använda befintlig teoretisk referensram. Det gäller t.ex. intressentrelevansmodellen där befintlig begreppsapparat har nyttjats och i de fall där översättningar har gjorts har dessa förklarats.

2.3 Val av redovisningsmodell

I valet av studerade redovisningsmodeller har vi valt att analysera de två vanligast förekommande och mest utvecklade modellerna: anskaffningsvärdemetoden och värdering till verkligt värde. Två ytterligare modeller hade kunnat inkluderas i arbetet, den inflationskorrigerade modellen (Current Purchasing Power) och nukostnadsredovisning (Current Cost Accounting). Den inflationskorrigerade modellen fungerar huvudsakligen som anskaffningsvärdemetoden, men räknar upp tillgångars värde med utgångspunkt i ett inflationsindex så att värdena förblir

stabila vid mycket höga inflationsnivåer. Den andra modellen räknar ut värden och resultat i förhållande till prisnivåerna för de resurser som företaget använder i sin verksamhet och modellen är i mångt och mycket byggd på samma bas som verkligt värde. Eftersom dessa två modeller dels i praktiken används förhållandevis sparsamt och dels i sin struktur bygger på de två mer använda modellerna anskaffningsvärde och värdering till verkligt värde tror vi att ett lika tillfredsställande resultat kan nås genom att endast analysera de två vanligast förekommande modellerna.

2.4 Scenarion

Vi analyserar tre scenarion: uppgång, nedgång och krasch. Ett läge med oförändrade priser hade kunnat vara ett ytterligare scenario. I perioder där tillgångars värde är oförändrad och prisnivåerna i samhället ligger på en konstant nivå kommer användningen av respektive redovisningsmodell att resultera i samma redovisade värde för en viss tillgång. Vid detta scenario uppstår det ingen debatt kring vilken modell som ger störst relevans och tillförlitlighet. Vi väljer därför att bortse från detta scenario som inte tycks bidra till frågeställningen ur ett redovisningsmässigt perspektiv.

2.5 Bankers tillgångsslag

Uppsatsens primära fokus ligger på bankers finansiella instrument, såsom statsobligationer och utlåning till allmänheten. Banker har sällan större poster bestående av materiella tillgångar såsom guld eller inventarier. Under 1990-talet i Sverige och andra halvan av 2000-talet i USA ledde bankkriser till att banker som lånat ut pengar fick återta utmäta hus, vilket ökade dessa materiella poster på bankers balansräkningar. Till skillnad från finansiella tillgångar och liknande poster skrivs materiella tillgångar av under deras ekonomiska livslängd, vilket bland annat innebär att även vid perfekt stabila priser kommer dessa tillgångars värde att minska. Fastigheter och deras, gentemot bankers andra tillgångar, speciella redovisningssituation tas inte upp i analysen av två skäl. För det första skulle skillnaden i redovisningsteknik gentemot de flesta finansiella instrument göra analysen svårsläslig och opedagogisk, dels är fastigheter en förhållandevis obetydlig post på många bankers balansräkningar. Efter en genomgång av svenska storbankers årsredovisningar uppgick fastighetsposter aldrig till över en procent (Handelsbanken, 2014; Nordea, 2014; Swedbank, 2014).

2.6 Disposition

Vi avser att i detta arbete komma fram till en normativ ansats för hur bankers redovisning bör se ut för att på bästa möjliga sätt balansera intressenternas behov och intressen. I nästkommande kapitel 3 kommer vi från ett teoretiskt perspektiv presentera intressentrelevansmodellen som i detta arbete kommer vara ett verktyg för att kategorisera och analysera några av Baselregleringens och redovisningens intressenter.

I kapitel 4 kommer vi sedan att ge en övergripande presentation om Baselregleringen och de kapitalkrav som i nuläget ställs på bankers verksamhet. Här introducerar vi även den fiktiva banken Sveriges Riskbank AB som i detta arbete kommer att vara ett pedagogiskt verktyg för att förstå Baselregleringens och redovisningsmodellens påverkan på bankers balansräkning. Innan ni som läsare slungas in i den heta redovisningsdebatten (kapitel 5) är det på sin plats att vi ger en bild av hur finansiella tillgångar värderas enligt rådande redovisningsstandarder.

Detta är en viktig utgångspunkt för att dels hänga med i redovisningsdebattens argument och dels för att ge möjlighet till återkoppling och jämförelse med vår normativa ansats.

I kapitel 6 riktar vi oss ånyo till Sveriges Riskbank AB för att bedöma vilken effekt redovisningsmodellerna har på bankens balansräkning och dess möjlighet att uppfylla rådande kapitalkrav vid tre olika marknadssituationer. Här följer även en analys över vilka effekter detta får på intressenterna. Med arbetets föregående kapitel i åtanke kommer vi i kapitel 7 diskutera och analysera effekterna av tillämpningen av respektive redovisningsmodell.

3. Teori

I detta kapitel kommer vi att från ett teoretiskt perspektiv presentera intressentrelevansmodellen. Modellen kommer i detta arbete att vara ett verktyg för att kategorisera och analysera några av Baselregleringens och redovisningens intressenter. Intressentrelevansmodellen härstammar från intressentmodellen, så vi inleder med en redogörelse av den.

3.1 Historisk genomgång

Varför finns företag? Det är en bred fråga. Utan ett svar har företagsledningar svårt att veta åt vilket håll man ska styra företaget. Navigerar man målbaserat, till exempel efter resultat före skatt, så är det utfallet man utvärderas efter. ”*What gets measured gets done*”, som det ibland kallas på engelska. Därmed är det av vikt för aktörer att vara med i diskussionerna när mål sätts upp. Det är inte en rättighet för alla aktörer att vara en part, och inte heller en skyldighet för företag att inkludera alla intresserade aktörer. Det finns olika modeller och teorier och dessa representerar olika syner på vem som är en aktör, en intressent. Vi kommer använda en variant av intressentmodellen, intressentrelevansmodellen, men först följer en kort historisk genomgång.

I efterkrigstid har aktieägaren varit i fokus. Särskilt tydligt blir det kanske i Milton Friedmans uttalande om att “*there is one and only one social responsibility of business - to use its resources and engage in activities designed to increase its profits*” (Friedman, 1962, s. 150). Annat menar Friedman är slöseri med aktieägarnas resurser. Följaktligen antar Friedmans skola att företagsledningars uppgift är att tillvarata aktieägarnas intressen och således vinstmaximera.

Alternativa teorier ifrågasätter att detta skulle vara det mest effektiva tillvägagångssättet. En sådan alternativ teori är intressentmodellen (eng. stakeholder theory). Den ser inte bara till aktieägarnas intresse utan framför även att en organisation ska drivas i alla intressenters intresse (Laplume, Sonpar & Litz, 2008). Intressentmodellen är i grunden en strategisk ansats genom vilken ett tillvaratagande av intressenters intresse ökar företagets resultat.

R. Edward Freeman, som krediteras som intressentmodellens fader (Donaldson & Preston, 1995), redogjorde i sin inflytelserika bok om intressentmodellen (Freeman, 1984) för att företagsledningar behöver “beakta alla de grupper och individer som kan påverka, eller påverkas av, företagets verksamhet” [författarnas egna översättning] (Freeman, 1984, s. 25). Uttalandet efterföljde den, enligt Freeman (1984), samhällsutveckling där exempelvis uppköp, aktivism, utländsk konkurrens och klimatförändringar skapade nya intressenter som inte adresserades i den då rådande managementlitteraturen. Freeman menade att hänsynstagande till dessa intressenter spelade en instrumentell roll i att öka företagets resultat. Denna instrumentella syn har fått förgreningar till en framför allt normativ syn - intressenternas intressen behöver inte längre beaktas bara för att de spelar en instrumentell roll i företagets resultatutveckling, utan intressenternas välbefinnande ses även som ett mål i sig (Evan & Freeman, 1988; Donaldson & Preston, 1995).

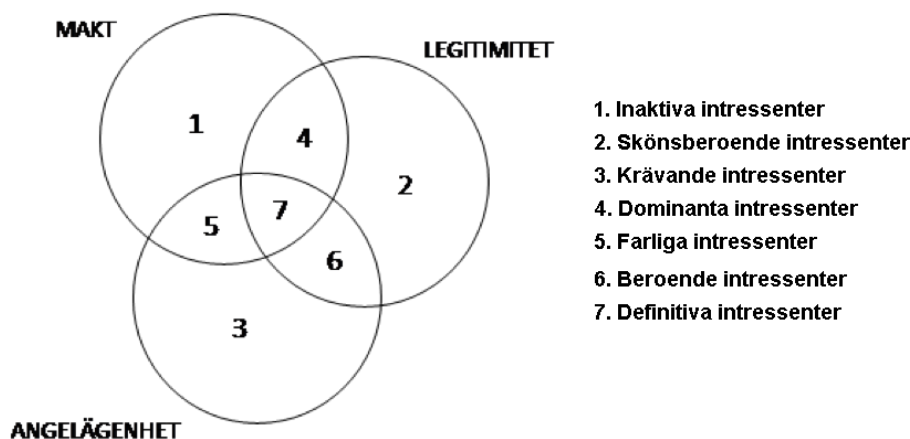
Visserligen kan man anmärka på att Friedmans ensidiga fokus på vinstmaximering för aktieägarna inte behöver vara motsatt intressentmodellens instrumentella syn i det att tillfredsställelse av intressenternas intressen kommer leda till högre resultat för företaget och aktieägarna. Utilitaristiskt sett kan målkongruens råda, men vi resonerar att det inte alltid behöver vara så. Vi gör även en filosofisk distinktion i det att vi tolkar Friedman som betydligt mer laissez faire (d.v.s. att marknaden lämnas till självreglering) än intressentmodellens förespråkare. Den normativa grenen av intressentmodellen har i alla händelser fått viss kritik (Goodpaster, 1991) för att vara paradoxal i det att modellen ser intressenter både som medel för att uppnå sina mål samt mål i sig själv. Det kan vara ett problem då intressentmodellens vidd, att inte bara aktieägares intressen tillvaratas utan även övriga intressenters, kan spela i händerna på aktörer med självintresse och mål att bruka företagets pengar till sin egen måluppfyllelse, snarare än företagets (Jensen, 2002).

Kritik har även lyfts mot intressentmodellens breda definition av vem eller vilka som kan vara en intressent. För att råda bot på detta gjordes en utveckling av intressentmodellen 1997 (Mitchell et al., 1997) då intressentrelevansmodellen framlades. Den grundläggande aspekten som intressenter delar är deras relation till företaget. Intressenter kan vara mer eller mindre beroende av företaget och intressenter kan variera mellan så skilda grupper som ett företags aktieägare, som kan utöva direkt kontroll över det, till så avlägsna intressenter som ett konkurrerande företags leverantörers anställda. Intressentrelevansmodellen är således ett sätt att organisera och prioritera den myriad av intressenter som organisationer kan möta.

3.2 Intressentrelevansmodellen

Resterande del av avsnitt 3.2 baseras på Mitchell et al. (1997) där inte annat anges.

Intressentrelevansmodellen är vidare en modell vari en organisations intressenter kategoriseras efter tre attribut; makt, legitimitet och angelägenhet (power, legitimacy respektive urgency). Ju fler attribut en intressent besitter desto viktigare blir det för organisationen att bemöta och hantera intressenternas krav och behov. En intressent som besitter fler än ett av attributen kännetecknas som en stark intressent. Dessa utgörs av fyra kategorier, som framgår av figur 1, där tre kategorier sker i intersektionen mellan två attribut och den fjärde kategorin kännetecknar en intressent besittande alla tre attribut.

Figur 1. Intressentrelevansmodellen. Attributen och de olika kategoriseringarna.

3.2.1 Makt (power)

Makt är ett viktigt begrepp i teorin, men begreppet i sig är inte enkelt definierbart. I litteraturen har Webers (1947) definition av makt blivit välanvänd: "sannolikheten att en aktör [...] finner sig i en position där han kan få sin vilja igenom trots motstånd" [författarnas egna översättning] Dahl (1957) definierar makt som det i att en person kan få en annan person att göra något som personen annars inte skulle ha gjort. Upphovsmännen, Mitchell et al., definierar makt som förmågan att uppnå de utfall som de önskar. Makt är ett viktigt begrepp eftersom det spelar en stor roll i vilken uppmärksamhet som företagsledning ska tillägna en intressent, alltså en väsentlig del av syftet med intressentrelevansmodellen. Makt besitter man om man på egen hand eller med hjälp av olika medel kan få sin vilja igenom i ett förhållande. Makt kan således vara beroende av tillgång till medel, vilket gör attributet föränderligt; makt idag behöver inte betyda makt imorgon.

Makt behöver dock inte betyda maktutövande. Till exempel kan det finnas intressenter med makt som inte vet om det. Det kan också finnas intressenter som inte vill utöva makten. Detta leder till en låg relevansgrad, ledningen behöver inte prioritera intressenten. Detta är ett genomgående tema i modellen - flera attribut behöver vara uppfyllda för att intressenten ska bli relevant och ledningen agera på detta. I maktavseendet gäller att makt får auktoritet genom legitimitet och nyttjas genom angelägenhet.

Mitchell et al. tar upp tre olika typer av makt: tvingande makt (*coercive power*), utilitaristisk makt (*utilitarian power*) och symbolisk makt (*symbolic power*). Tvingande makt är till exempel vapenhot, alltså hot om fysiskt våld. Utilitaristisk makt innebär kontroll av medel som motparten är beroende av för att uppnå exempelvis monetära vinster. Symbolisk makt består i sin tur av två olika typer: normativ symbolisk makt och social symbolisk makt. Det viktigaste är dock makt i form av prestige och statussymboler.

3.2.2 Inaktiva intressenter (dormant stakeholders)

Inaktiva intressenter besitter enbart attributet makt. Det kan bestå i att intressenter innehar en värdefull resurs som företaget eftertraktar. Det kan också vara att de är beväpnade (tvingande makt), besitter stor kassa som kan distribueras (utilitaristisk makt) eller kan påverka media (symbolisk makt).

Inaktiva intressenter behöver inte ha mycket interaktion med företaget men företagsledningen bör vara medveten om dess existens. Skulle intressenten vinna ett andra eller tredje attribut så blir det en stark intressent som ej kan negligeras.

3.2.3 Legitimitet (legitimacy)

Mitchell et al. (1997) använder en definition av legitimitet från Suchman (1995): "en generell uppfattning eller antagande att en aktörs handlande är önskvärda, ordentliga, eller passande, inom något socialt system med normer, värden, trosuppfattningar, och definitioner". Det kan innebära att intressenten är en legitim intressent i avseendet samhällsnytta, men det kan också vara att intressentens handlande är önskvärdt, ordentligt, och/eller passande inom företagets sfär av norm- och värderingsmodeller.

Makt och legitimitet blandas emellanåt ihop, i det att ett legitimt krav på inflytande ibland uppfattas som makt att påverka. Attributen går hand-i-hand, vilket framgår i Webers (1947) definition av *auktoritet* - ett legitimt bruk av makt. En intressent med legitim ställning i samhället eller i företagens sociala sfär kommer inte kunna göra anspråk på sina intressen om de inte har makt eller angelägenhet. Således kan makt och legitimitet separeras och ses som separata attribut. Fler exempel på att det ena av makt och legitimitet inte per automatik innebär det andra: a) minoritetsägare i familjeföretag har legitima intressen men saknar makt, b) företagsplundrare i form av starka ägare har makt men inte legitimitet (Mitchell et al, 1997). Vidare anger Davis (1973) att intressenter som använder sin makt i strid med samhällets krav kommer att förlora makten på lång sikt. Det talar också för en uppdelning.

Sammanfattningsvis får legitimitet handlingsberättigande genom makt och rösten görs hörd genom angelägenhet.

3.2.4 Skönsberoende intressenter (discretionary stakeholders)

Skönsberoende är de intressenter som enbart besitter attributet legitimitet. Kännetecknande för denna grupp är att deras roll är legitim men saknar makt eller angelägenhet, vilket gör relevansgraden tämligen låg.

Intressentgruppen innefattar framför allt mottagare av donationer eller andra allmännyttiga bidrag. Det kan till exempel vara att ABB donerar till mellanstadieskolor för främjande av ingenjörskap kommande decennier. Det kan även vara mottagare av mat vid soppkök som sponsrats av företag. Mottagarna har alltså legitima anspråk men besitter varken makt eller angelägenhet att påverka företaget. Ledningen har således ingen press på sig att interagera eller prioritera intressenten, men det förhindrar givetvis inte att det görs. Mot bakgrund av detta finns här kopplingar till CSR, *corporate social responsibility*. Vissa forskare har kallat det företagsfilantropi.

3.2.5 Angelägenhet (urgency)

Angelägenhet innebär kortfattat den grad av akut hänsynstagande till vilken en intressents anspråk behöver tas. Angelägenhet baseras dels på i vilken mån det är oacceptabelt för företagsledningen att fördröja handlingar på intressentens anspråk och dels på hur viktigt anspråket är för intressenten.

Inte heller angelägenhet är oföränderlig, och även uppfattningen om angelägenhet kan skiljas mellan intressenterna, ledningen och andra i firmans miljö. Till exempel har boende i ett område där en jordbävning är förestående, legitima anspråk, men de är kanske inte medvetna om tidsbristen och det kritiska i läget, därmed gör de kanske inte anspråk på sina intressen.

3.2.6 Krävande intressenter (demanding stakeholders)

Hög relevansgrad ges inte till krävande intressenter, som enbart besitter attributet angelägenhet. Istället ses angelägenhetsanspråken som ett latent brus - det finns där men ledningen behöver inte tillägna gruppen särskilt mycket uppmärksamhet, eftersom gruppen varken har makt eller legitimitet att rättfärdiga sina anspråk.

Ett tillspetsat typexempel på en krävande intressent är en domedagsprofet som konstant gör gällande att företagets operationer kommer medföra världens undergång.

3.2.7 Dominanta intressenter (dominant stakeholders)

I intersektionen mellan makt och legitimitet finns dominanta intressenter vars krav är viktiga men inte akuta att bemöta. En dominant intressent har legitima intressen som de *kan* göra anspråk på, men det behöver inte vara så att de någonsin utnyttjar möjligheten. Mitchell et al. finner i varje fall att om ledningen uppfattar en intressent som dominant så kommer denna att spela roll för ledningen. Exempel inkluderar ägarrepresentanter och finansiärer i företagets styrelse. Inom intressentmodellen tenderar dominanta intressenter att betraktas som den enda viktiga intressenten, men utan en modell som tar hänsyn till angelägenhet föreligger risk för att ledningen prioriterar en intressent som väljer att aldrig utöva sin ställning.

3.2.8 Farliga intressenter (dangerous stakeholders)

I intersektionen mellan makt och angelägenhet finns de farliga intressenterna. De har makt att genomdriva sina krav och ser sina behov som brådskande, men saknar legitima medel för sina anspråk. De anses farliga eftersom fysiskt våld ofta ackompanjeras av avsaknad av legitimitet; eftersom deras anspråk inte erkänns kan fysisk makt, möjligen våldsamt, behöva tilltas. Exempel inkluderar illegala strejker och terroraktioner. Vi kan även se en typ bestående av krävande intressenter som tillskansar sig makt. Domedagsprofeten, se 3.2.6, skulle därmed ha makt att driva igenom sina anspråk. Exempel skulle kunna inkludera en *activist investor* som har angelägna krav och även besitter makt, måhända symbolisk i form av mediamanipulation. Detta kan illegitimt skada företaget och intressentgruppen betraktas därmed som farlig.

3.2.9 Beroende intressenter (dependent stakeholders)

I intersektionen mellan legitimitet och angelägenhet finner vi beroende intressenter. Dessa har alltså legitima krav och är angelägna om att få igenom sina krav, men saknar makt att få gehör för sina anspråk. Exempel inkluderar marina djur och fåglar, och lokalbefolkning vid oljeläckor i havet. Marina djur har i allra högsta grad legitima krav, deras krav är brådskande, men de har inte lätt att driva igenom sina anspråk. De är beroende av andra aktörer. Andra aktörer kan vara ett rättsväsende som lagstiftar om djurskydd eller säkerhetsregulationer för oljeföretag, men det kan även vara företagsledning eller intressenter i annan ställning som tar de beroendes sak under sina vingar, och således ger gehör för anspråken.

3.2.10 Definitiva intressenter (definitive stakeholders)

Slutligen har vi definitiva intressenter som besitter alla tre attribut. Intressentrelevansgraden kommer då vara allra högst och ledningen har ett tydligt definierat mandat att agera på intressentens anspråk. Misslyckande att göra så kan äventyra ledningens ställning. Så var fallet i början av 1990-talet när aktieägare (legitima intressen och besittande av makt) i några stora amerikanska bolag såg aktiekurserna falla kraftigt, vilket gav aktieägarnas anspråk angelägenhet. Ledningen agerade inte rätt, vilket ledde till att de fick gå. En intressent som går från en stark kategorisering till att bli en definitiv intressent blir därför en väldigt viktig aktör som ledningen inte får negligera. Därför är det även viktigt att ledningens uppfattning om en intressents attribut stämmer - konsekvenserna för ledningen är betydande om man exempelvis missar att en intressent är definitiv.

3.2.11 Sammanfattning

Attributen är föränderliga. Därför är det viktigt att ledningen har en korrekt bild av intressenters attribut och att agerande sker till förmån för den/de mest prioriterade intressenten/intressenterna. Misslyckande att göra det kan få ödesdigra konsekvenser, som vi såg i avsnitt 3.2.10 där ledningen fick avgå till en följd av dålig hantering.

Det är viktigt att hålla i åtanke att attributen är föränderliga. Det går att göra, som vi har gjort, ett nedslag en viss tidpunkt och se en bild med fasta attribut, men skulle en longitudinell studie ha gjorts skulle det sannolikt rendera förändringar i intressenters attribut. Olika former av koalitioner kan också bidra till att relevansgraden förändras hos en eller flera intressenter. Det såg vi exempel på i avsnitt 3.2.9 där beroende intressenter som marina djur i en förestående eller inträffad oljeläcka kan avanceras till att bli en definitiv intressent med hjälp av exempelvis lagstiftning.

Utifrån denna topografiska representation av intressenter har vi valt ut tre intressenter som särskilt påverkas av valet av redovisningsmodeller inom Baselregleringens ramverk: staten/skattebetalare, banker, och existerande och potentiella kredittagare.

3.3 Valda intressenter

Vi granskar tre intressenter i deras relation till det normpromulgerande institutet BCBS, *Basel Committee on Banking Supervision*. De tre intressenterna är staten/skattebetalare, banker, och existerande och potentiella kredittagare. I den topografiska matrisen som används i Intressentrelevansmodellen placerar dessa tre sig dock något annorlunda. Medan de två första båda blir *dominanta* intressenter p.g.a. deras förhållande gentemot BCBS är den tredje snarare en *beroende* intressent. De två första intressenternas betydelse motiveras enligt vår mening direkt p.g.a. deras förhållande, men den tredje är inte lika uppenbar. Däremot så är denna grupp en av de skyddsvärda grupper som Baselregleringen, tillsammans med andra finansiella aktörer, avser skydda (Basel III, s.1, p.3). Att författarna dessutom själva befinner sig i gruppen kan eventuellt också ha bidragit till att uppmärksamheten riktats mot den.

3.3.1 Staten/skattebetalarna

Denna intressentgrupp kräver något mer förklaring än övriga intressenter. Som finanskrisen 2007-08 visade fanns det stora problem i banksystemen där olika privata intressenter kunde företa handlingar som resulterade i långsiktig finansiell ohälsa. Men eftersom dessa privata intressenter fyllde en viktig samhällsfunktion blev de "systematiskt viktiga" och förklarades som aktörer vars undergång kunde resultera i en finansiell härdsvälta som hotade det etablerade samhällssystemet. För att undvika detta blev det nödvändigt för statliga aktörer att säkerställa sådana privata institutioners hälsa. Detta effektuerades i många fall genom att olika länders centralbanker överförde kapital till de privata institutioner som var i behov av finansiering. I slutändan finansieras stater, och därigenom också centralbanker till stor del av de skatteintäkter som kommer från landets invånare (Niemeyer, 2016, s.66 & 71). Vi har därför valt att betrakta de institutioner som vid finansiellt negativa situationer, såsom en krasch, får finansiera fiskalt ohälsosamma aktörer som en intressent. I denna intressent ingår alltså skilda subjekt såsom centralbanker, länders regeringar och statsapparater och skattebetalarna. Vi anser det rimligt att göra denna indelning eftersom dessa intressenter har

en gemensam ställning eftersom dessa är de enda potentiella finansierarna, men samtidigt inte vill behöva finansiera insolventa finansiella institutioner. Det föreligger alltså en intressegemenskap mellan de relevanta subjekten.

Denna intressents intresse tillvaratas bäst när två kriterier är uppfyllda. Det första är att det inte uppstår förpliktelser för staten att genomföra en räddningsaktion, även s.k. "bail-out", d.v.s. tvingas betala för privata subjekts förpliktelser eller annars finansiera dem. Det andra är att det generellt ligger i både regeringars och skattebetalarnas intresse att främja tillväxt. Detta gör att intressentens primära mål ligger i en hållbar utveckling där risker och förpliktelser inte blir för stora. I Sverige är det framför allt Riksbanken som ansvarar för det finansiella systemet. Trots att Riksbanken har reglerande kapacitet är det också en intressent i systemet och oftast det som ger en röst till dessa intressenters åsikt i frågan. Som är att förvänta har Riksbankens åsikt i frågan oftast varit att regleringen är nödvändig och ofta inte ens tillräcklig utan uppmanar svenska banker att gå något längre än Basels minimikrav (Sveriges Riksbank, 2015, s.15).

För att placera denna intressent i intressentrelevans-topografin kan det vara värt att nämna hur intressentens attribut korrelerar med de attribut som modellen beskriver. Att identifiera attributet makt är t.ex. förhållandevis lätt, eftersom det är centralbanker, såsom statliga representanter, som dels utgör BCBS och det är stater såsom suveräna objekt som väljer huruvida reglering egentligen ska implementeras, och således kan stater utöva makt gentemot BCBS. I fråga om legitimitet är detta obestriddigt, eftersom stater dels agerar inom de sociala kontrakten, dels utformar legitimitetsbegreppen själva, dels inom sina egna stater, dels genom sin delaktighet i att utforma folkrätten. Slutligen, i fråga om angelägenhet är detta ett något mer svårdefinierat begrepp, eftersom det varierar. Det är förhållandevis säkert att angelägenhet förelåg under finanskrisens höjdpunkt, men i perioderna innan och efter är det inte lika säkert. Vad som kan sägas är att eftersom BCBS inte är ett överstatligt organ saknar de promulgationsmöjligheter gentemot stater och att det därför är suveräna objekts intresse som garanterar normpromulgation. Därför besitter stater alltid angelägenhet gentemot BCBS i den mening att deras regler inte kommer utfärdas utan stöd från de suveräna objekt som utgör dess medlemmar.

3.3.2 Bankerna

Även bankerna som intressent bör nämnas och utvecklas något. Vem är egentligen en "bank"? Är det banken som juridisk person, bankens aktieägare eller kanske bankens styrelse? Detta är viktigt för att avgöra för att få en väldefinierad intressent och träffsäkert kunna placera in dem i intressentrelevansmodellens Venn-diagram.

Det viktiga i denna distinktion är att avgöra i vilken mån grupper intressen skiljer sig från varandra. Grupper med identiska intressen kan utan större problem anges som en grupp i modellens topografi. T.ex. har både bankens ledning och dess aktieägare ett intresse av att bankens verksamhet ska gå bra - men häri kan intressen skilja sig beroende på t.ex. tidshorisont. Ett exempel på detta är s.k. kvartalskapitalism där ledning kan få remuneration baserat på kortsiktiga resultat såsom aktiepris, försäljning och andra indikationer som leder till att ledningen jobbar mot en snabb tillväxt på kort sikt som finansieras på sätt som på lång sikt är ohållbart. En sådan struktur kan leda till att aktieägares och lednings intressen på längre sikt

går isär. Vi har valt att låta banker representeras av bankens ledning. Detta beror på flera anledningar. För det första är det bankens ledning som faktiskt styr bankens dagliga beteende, som uttrycker dess åsikter och som planerar för framtiden. För det andra är bankens ledning en tydligare avgränsning från andra intressenter såsom skattebetalare och kredittagare. Enskilda individer, däribland författarna, finns ofta som skattebetalare, aktieägare av svenska banker och kredittagare. För det tredje har bankledningen en annan tidshorisont än aktieägarna generellt kan anses ha - bankledningen har som nämnts antagligen ett något kortare perspektiv än de aktieägare som har långsiktiga investeringar i bolaget. Detta gör att bankledningen utgör ett intressant subjekt att kontrastera med övriga intressenter. Utan att påstå att detta är det enda, eller "rätta" sättet att tolka banker som intressent har vi därför valt att låta bankernas intressen representeras av bankledningen. I förlängning ser vi det också som rimligt att låta bankers intressen inordnas under de åsikter som uttrycks av intressegruppen Svenska Bankföreningen när denna uttrycker sina åsikter om Baselregleringen. Detta beror dels på att individuella banker inte har agerat som remissinstanser för Baselregleringen, men också på att Bankföreningen ska tillvarata sina medlemmars, alltså svenska bankers, intressen och i relevanta forum föra deras talan.

De finansiella institut som agerar som in- och utlånare berörs mycket av Baselregleringen. De flesta svenska bankerna är medlemmar i intressegruppen Svenska Bankföreningen. Bankföreningen bedriver å sina medlemmars vägnar lobbyarbete, fungerar som remissinstans i relevanta frågor och är sakkunnig i bankmål (Svenska Bankföreningen, n.d.). Bankernas verksamhet och resultat bygger i mångt och mycket på diskrepansen mellan dess in- och utlåning. Utöver kreditinstituts förmåga att förändra krediters tidshorisont, d.v.s. att kunna samla flera kortfristiga lån för att finansiera ett långfristigt, förser inlåningen banker med kapital som sedan kan lånas ut till kredittagare till en högre ränta. En variabel i bankers vinstmarginal är därför hur mycket banker kan låna ut till kredittagare, vilket Baselregleringen begränsar både genom det riskvägda kapitalkravet och ett bruttosoliditetsmått. I linje med detta har Bankföreningen, som remissinstans till BCBS, klargjort sin aversion mot införandet av ett bruttosoliditetsmått. Bankföreningen förespråkar alltså en något mindre reglerad miljö för banker att agera i. Likaledes förespråkades en något lösare definition av kärnprimärkapital än vad som sedermera blev accepterat (Svenska Bankföreningen, 2010). Bankernas intresse ligger således primärt i stora utlåningsmöjligheter.

Hur bankerna placeras i topografin för den teoretiska modellen avgör dess relation till BCBS. Att banker besitter legitimitet och angelägenhet i förhållande till BCBS konstateras relativt lätt - BCBS arbete går i stort ut på att skapa normer för reglering av banker. Även om BCBS reglerar banker för att stärka global finansiell stabilitet (BIS, n.d.) syftar ju detta i slutändan inte till att skydda banker, utan snarare samhället i stort. Trots detta är det bankerna som ger BCBS en anledning att finnas, för det är de aktörer som regleras. Detta ger legitimitet till banker från BCBS och även angelägenhet eftersom det är dessa aktörer som står i fokus för deras aktivitet. Vad attributet makt anbelangar är det svårare att säga huruvida banker besitter makt gentemot det organ som reglerar det, vilket vi anser att de gör. En analogi kan dras till t.ex. den svenska rättsordningen och lagstiftaren. Även om lagstiftaren stiftar lag tillämpas den alltid inte som avsett och dessutom är ju banker en mycket viktig remissinstans för BCBS, och de söker utföra sitt arbete i samarbete med banker snarare än genom tvång. BCBS kan

naturligtvis utöva makt mot banker, men om bankerna skulle vända sig mot BCBS och använda tillgängliga medel för att obstruera deras arbete skulle det bli ett påtagligt problem mot den senare.

3.3.3 Existerande och potentiella kredittagare

Denna intressentgrupp består av en myriad olika intressenter. Privatpersoner som söker finansiering för ett husköp, företag som söker lån för likviditetssyfte, statlig försäljning av statspapper och obligationer, etc. är alla subjekt som gagnas av bankers utlåning. Intressenterna i denna grupp är en brokig skara med olika positioner i intressentrelevansmodellens topografiska matris. Många av de privata aktörer som söker finansiärer är samtidigt skattebetalare som riskerar att få lida negativa konsekvenser om bankers riskexponering blir för stor. Samtidigt kan dessa privata kredittagare inte bara gagnas av stor utlåning utan kan rent av vara beroende av det i vissa finansiella situationer. Denna grupps intresse, såsom rent kredittagande, tjänas bäst av en situation med en stor kapitalstock för utlåning till låg ränta.

Denna grupp är den svagaste i modelltopografin gentemot BCBS. Som en av de mest skyddsvärda intressenterna för BCBS verksamhet besitter dessa liksom banker både legitimitet och angelägenhet gentemot dem, men dessa är ännu svagare än banker i fråga om attributet makt och det är kanske så att dessa kredittagare bör ses som beroende intressenter. Problemet är att eftersom gruppen är så väldigt brokig är det svårt att säga att intressenterna liknar varandra. En familj som söker ett huslån är inte riktigt i samma position gentemot BCBS som svenska Riksgälden som ansvarar för statsskulden. Vi har valt att inte tillskriva intressenten maktattributet, utan denna är beroende i förhållande till BCBS.

4 Basel och redovisningen idag

I detta kapitel kommer vi att ge en övergripande presentation om Baselregleringen och de kapitalkrav som i nuläget ställs på bankers verksamhet. Här introducerar vi även den fiktiva banken Sveriges Riskbank AB som i detta arbete kommer att vara ett pedagogiskt verktyg för att förstå Baselregleringens och redovisningsmodellens påverkan på bankers balansräkning.

Innan ni som läsare slungas in i den heta redovisningsdebatten (kapitel 5) är det på sin plats att vi ger en bild av hur finansiella tillgångar värderas enligt rådande redovisningsstandarder. Detta är en viktig utgångspunkt för att dels hänga med i redovisningsdebattens argument och dels för att ge möjlighet till återkoppling och jämförelse med vår normativa ansats.

4.1 Baselregleringen

4.1.1 Baselregleringens historia

1930 grundades BIS (*Bank for International Settlements*) som ett samarbete mellan flera olika länders centralbanker med högkvarter i den schweiziska staden Basel. BIS huvudsakliga mål är att underlätta samarbete mellan olika centralbanker bl.a. genom att främja forskning, dialog och underlätta kommunikation mellan centralbanker. BIS agerar även som CCP (*Central Counter Party*) mellan centralbanker vid betalningar mellan dessa. En viktig del av detta arbete är de så kallade *Baselregleringen* (Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system, BCBS, 2010, s.2-10.) De negativa regionala effekterna av en bankkrasch i Tyskland 1974 klargjorde behovet av en mer heltäckande bankreglering (Gleeson, 2012), vilket resulterade i att BIS skapade BCBS – *Basel Committee on Banking Supervision*, ett forum med ansvar för öka förståelsen för viktiga regleringsfrågor och förhöja kvaliteten på internationell bankreglering (BIS, n.d.).

När internationell finanshandel underlättades av globaliseringen under 1970- och 80-talen skedde en stor del av handeln i London. Banker från olika länder erbjöd tjänster på den brittiska finansmarknaden och konkurrensmöjligheter för olika banker berodde mycket på de krav som ställdes av översiktsmyndigheterna i de länder bankerna var etablerade i. Under den andra hälften av 1980-talet resulterade dessa olika krav på banker i de första nationella bestämmelserna om kapitaladekvanskrav. Dessa bestämmelser stipulerade att mängden kapital banker kunde låna ut berodde på hur mycket och vilken sorts kapital banker höll som eget kapital. Samtidigt ledde ökad konkurrens mellan finansiella aktörer till att banker försökte höja sin avkastning på kapital genom att sänka det egna kapitalet och finansiera sig med andra former av instrument, vilket riskerade bli ohållbart i längden (Gleeson, 2012). BCBS svarade på denna utveckling med ett samarbete som resulterade i den första *Baselöverenskommelsen* (Basel I). Denna fastslog bl.a. krav på hur mycket kapital banker var tvungna att inneha som säkerhet för sin utlåning och hur värdet på tillgångar skulle fastslås för att stärka soliditeten och harmonisera kapitalkrav mellan olika länders banker. Den andra *Baselöverenskommelsen* (Basel II) kom 2004 och reformerade strukturen till att likna den dåvarande EG-strukturen om tre ”pelare” som olika krav på banker. Den första pelarens krav behandlade kapitalkrav för kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker. Den andra fastslog reglering för relevanta tillsynsmyndigheters verksamhet för att säkerställa bankers efterlevnad av kraven och den

tredje pelaren etablerade principer och normer för bankers offentliggörande av relevant information (SOU 2013:65, s.143).

4.1.2 Basel idag

Basel II utvecklade Basel I för att kompensera de brister som regleringen hade, men det visade sig att regleringen blev kortlivad. När den internationella finanskrisen bröt ut 2008 visade sig banker spela en stor roll i finansindustrins tumult, Basel II-regleringen till trots. BCBS publicerade 2010 en utvecklad form av regleringen som fick namnet Basel III. Basel III reformerade inte regleringen såsom Basel II hade gjort med Basel I utan utvecklade de redan existerande kraven och regleringarna för att bättre anpassa dem till den finansiella situationen efter kraschen. Den regleringen införde nya, strängare krav på kapitaladekvanskraven, likviditetskrav och införde även ny reglering om offentliggörande av information samt krav nya krav på bolagsstyrning (SOU 2013:65, s.143). Eftersom uppsatsen fokuserar på den finansiella aspekten av Baselregleringen kommer endast dessa att behandlas nedan. För att förstå de relevanta aspekterna av Baselregleringen är det dock nödvändigt att klargöra fyra begrepp: *kapital*, *riskvägda tillgångar*, *kapitalkrav* och *kontracykliska kapitalbuffertar*. Dessa begrepp förklaras med utgångspunkt i nedanstående exempel.

4.1.3 Exemplet Riskbanken

Baselregleringen kan vid första anblick tyckas både tungrodd, svårgenomtränglig och opedagogisk. I ett försök att göra regleringen mer lättförstådd förser vi här läsaren med ett exempel i form av den fiktiva banken *Sveriges Riskbank AB*.

Sveriges Riskbank är en kommersiell bank med en mycket specifik nisch - bankens affärsidé är att endast låna ut till privatpersoner, bedriva aktiehandel för svenska bolag som tillverkar yllesockor och att köpa och sälja utländska statspapper. Banken tycker att dessa verksamheter går hand i hand och har en naturlig koppling. Banken är relativt nystartad men har stora ambitioner och vet att aggressiv expansion är det bästa sättet att slå sig in på bankmarknaden i Sverige, sedan Europa och slutligen världen. Således har banken tagit på sig stora skulder för att kunna påbörja sin finansiering. Bankens ledning är dock välutbildade ekonomer och har satt sig in i Baselregleringens krav, vilket resulterar i den nedanstående balansräkningen.

Balansräkning Sveriges Riskbank AB

Tillgångar		Eget kapital och skulder	
Konsumentutlåning	436	<u>Eget kapital</u>	
Statsobligationer(Venezuela)	200	Aktiekapital	15
Statsobligationer(Polen)	200	Balanserad vinst	36
Aktieposter i svenska bolag	100	PNCPS*	10
Likvida medel	64	Summa eget kapital	61
Summa tillgångar	1000		
		<u>Skulder</u>	
		Evigt löpande eftersatt skuld*	13
		Långfristiga skulder	926
		Summa skulder	939
		Summa eget kapital och skulder	1000

Figur 2. Balansräkning Sveriges Riskbank AB: Utgångsscenario

Med asterisk markerade begrepp förklaras i 4.1.4

4.1.4 Kapitaldefinitionen

Termen kapital kan kännas relativt simpel, men kapital fyller en annan funktion i Baselregleringen än i andra ekonomiska sammanhang.

Baselregleringen delar upp kapital i sju olika kategorier, beroende på kapitals förmåga att absorbera förluster. Alla kategorierna går inte igenom eftersom det är en mycket teknisk distinktion som saknar betydelse för uppsatsen, eftersom Baselregleringen endast tillåter att kapital av typ 1 och 2 tillåts användas för att uppfylla *kapitaladekvanskraven* (Basel III, s.12). "Typ 1"-kapital kallas normalt *primärkapital* och "typ 2"-kapital kallas normalt sett "*sekundärkapital*". Dessa kapitaltyper har gemensamt en stor förmåga att absorbera förluster. Utöver detta finns det s.k. *kärnprimärkapital*, som är den delen av primärkapitalet med absolut bäst förmåga att absorbera förluster. Primärkapital har fyra karakteristika. För det första ska kapitalet kunna absorbera förluster, för det andra ska det vara permanent i den meningen att instrumentet inte får vara tidsbegränsat, såsom ett lån eller en konvertibel. För det tredje får det endast vara behäftat med residualrätt vid bolagslikvidation och slutligen får kapitalet inte vara förenat med fasta kostnader (d.v.s. ränta oberoende av företagets resultat). I primärkapitalet ingår bl.a. en banks aktiekapital, överkursfond och balanserad vinst, men även olika former av hybrid- eller mezzaninekapital kan ingå. Bl.a. kan ett instrument såsom preferensaktier inkluderas i kärnkapitalet (Gleeson, 2012). I exemplet med Riskbanken finns finansieringsinstrumentet *PNCPS*, vilket är en akronym för det engelska *perpetual non-cumulative preference shares*. Detta instrument har tre egenskaper; en obegränsad löptid, instrumentets ägare kan inte kräva utdelning (vilket är möjligt om instrumentet är kumulativt) och är av slaget preferensaktier d.v.s. aktier som har företrädesrätt till antingen utdelning eller utbetalning vid likvidation eller konkurs (Gleeson, 2012). Det finns således en viss skillnad mellan vanliga aktier och dessa hybridinstrument, vilket påverkar förlustabsorptionsförmågan och således hur instrument ska klassificeras. PNCPS har en något lägre förmåga att absorbera förluster, och är således inte kärnprimärkapital, utan endast primärkapital.

Sekundärkapitalet följer samma mönster och har något sämre absorptionsförmåga än primärkapitalet. I denna definition finns den evigt löpande eftersatta skulden, som i en likvidation skulle eftersättas vanlig skuld och därför ha en viss förmåga att absorbera förluster. (För en uttömmande beskrivning av hur eget kapital och skulder klassificeras enligt Basel III, se Gleeson, 2012 s.58, punkt 5.11.)

4.1.5 Kapitalkrav

Baselregleringen är utformad för att säkerställa ett stabilt globalt banksystem. Ett av de största hoten mot det globala banksystemet är dess integration. Som kraschen 2008 visade kunde bankproblemet i en del av världen snabbt sprida sig över hela jorden, varför det blev viktigt att införa globala regler som reglerade bankväsendet. En av de bidragande orsakerna till kraschen 2008 var den låga graden av högkvalitativt kapital hos amerikanska finansinstitut (Wagman, 2013). Historien har tidigare visat att en av de stora riskerna för banker var s.k. *bank runs* när alla insättare ville ta ut sina pengar från en bank samtidigt. För att hindra att sådana situationer uppkommer införde Baselregleringen tre kapitalkrav: ett om långsiktig kapitaltäckning i förhållande till riskvägda tillgångar, ett om bruttosoliditetsmått och ett om likviditetskrav (Basel III, s.2-10.)

Kapitalkrav på riskvägda tillgångar

För att garantera att banker inte har en ohållbar exponeringsnivå höjde Baselregleringen kraven på mängden kapital som banker skulle hålla för att täcka exponeringen. Basel III införde kumulativa krav på att 4,5 % av värdet av de riskvägda tillgångarna ska täckas av kärnprimärkapital och att 6 % av de riskvägda tillgångarnas värde ska täckas av primärkapital. Slutligen ska 8 % av de riskvägda tillgångarnas värde täckas av primär- och sekundärkapital (Basel III, s. 12).

Bruttosoliditetsmättet

Bruttosoliditetsmättet är ett kapitalkrav som beräknas som förhållandet mellan det egna kärnprimärkapitalet och total kapital exponering. Bruttosoliditetsmättet var en av de nya företeelserna som infördes i Basel III som ett komplement till den riskvägda kapitalbedömningen. Bruttosoliditetsmättet ignorerar således totalt den riskvägda bedömningen utan gör en enklare bedömning av kapitalkrav enligt ekvationen:

$$\frac{\text{Primär- eller sekundärkapital}}{\text{Total kreditexponering}}$$

För beräkning av detta mått används alltså inte det riskvägda värdet, utan det bokförda värdet (Wagman, 2013). Bruttosoliditetsmättets *raison d'être* anges ha varit som en extra säkerhet, för det fall att banker försökte komma runt det riskvägda måttet på olika sätt, men det finns skäl att tro att den verkliga anledningen till dess införande var bankers oförmåga att korrekt bedöma investeringsinstruments risk. Som utvecklas under 4.1.6 nedan finns det en möjlighet enligt Baselregleringen för företag att göra sin egen riskanalys av tillgångar. I många fall där detta skett visade sig riskanalysen underskatta instrumentens egentliga risk – eventuellt avsiktligt, för att banker skulle kunna låna ut mer av sitt kapital (Gleeson, 2012). Denna regel ska alltså ses som ett komplement till huvudregleringen, vari förhållanden beräknas efter risk-

värderingsprinciper. För närvarande föreskriver bruttosoliditetsmättet att 3 % av bankers totala tillgångar ska täckas av kärnprimärkapital (Gleeson, 2012).

4.1.6 Riskvägda tillgångar

Ett begrepp som flitigt förekommer i ekonomiska sammanhang är *kalkylränta*. Kalkylräntan är den avkastning som en tillgång måste generera för att vara ekonomiskt gångbar och denna innefattar bl.a. risk. Alla tillgångar löper en viss risk att bli dåliga. De kan förlora sitt värde p.g.a. omständigheter såsom innovation, rättsbeslut, politiska beslut eller förändringar på marknaden. När en tillgångs kalkylränta räknas ut så räknas tillgångens risk in. Ju mer risk en tillgång är behäftad med, desto högre måste avkastningen vara för att det ska vara värt att ta den risken. Baselregleringen riskklassificering följer samma logik.

För allt kapital en bank lånar ut måste en viss säkerhet finnas hos banken. En bank kan inte låna ut i oändlighet utan viss kapitalstyrka som banken kan använda för att stärka sin soliditet. Frågan är dock *hur mycket* kapital en bank måste hålla för att täcka sina utlåningar. Detta kan bero på risken i de investeringar eller utlåningar som banken gör. En bank som lånar ut en viss summa för att finansiera ett nytt företag med en osäker affärsidé har en större kreditrisk än en bank som lånar samma summa för att köpa statsobligationer. För att skapa en uniform reglering med hänsyn tagen till sådana risker har Baselregleringen anammat konceptet om *riskvägda tillgångar* (SOU 2014:52, s.262-3). Detta innebär att ju mer risk tillgången är behäftad med, desto större summa pengar måste banken ha tillgängligt för att kunna täcka den risken.

Som kommer förklaras nedan krävs det att banker håller en viss mängd eget kapital proportionellt till mängden utestående kapital i form av t.ex. lån och andra tillgångar såsom statsobligationer. För att beräkna hur mycket eget kapital en bank måste hålla ges bankens tillgångar ett procentvärde baserat på tillgångens risk. Risken kan antingen beräknas av banken själv eller, vilket är den vanligare företeelsen, så görs riskanalysen av ett kreditvärderingsinstitut. Kreditvärderingsinstitutet ger ett instrument ett riskvärde, och detta riskvärde motsvarar senare hur stor del av tillgångens värde som ska tas upp när det avgörs hur mycket kapital banken måste hålla för den specifika tillgången (Gleeson, 2012). Detta förstås lättast genom ett exempel.

Riskbankens balansräkning visade att den hade 61 miljoner i olika former av eget kapital och 939 i skuld. I tillgångar hade banken 436 i konsumentutlåning, 200 i venezuelanska och polska statspapper vardera, 100 i aktiepost och 64 i likvida medel. Dessa tillgångar är olika säkra. När mängden kapital som banken måste inneha beräknas kommer därför olika procentvärden att tas upp i ekvationen. Baselregleringen ger en tillgång ett värde mellan 1 och 6, där ett högre värde anger högre risk. T.ex. har de polska statsobligationerna enligt ett kreditvärderingsinstitut ett riskvärde om A-, vilket i Baselregleringen motsvarar riskvärdet 2, medan de venezuelanska statsobligationerna (investeringsnivå CCC) har ett värde om 6. I kategorin fordringar på stater och centralbanker ger ett riskvärde om 2 ett procentvärde om 20 % och ett riskvärde om 6 ger ett procentvärde om 150 %. Lån till konsumenter ges konstant ett värde om 75 % när säkerhet såsom fastigheter saknas, vilket antas vara fallet. Slutligen ges både likvida medel och aktieposten ett riskvärde om 0 %, bl.a. Eftersom yllesocksverksamheten är

en ytterst säker marknad. För den första gränsen i Baselregleringen, att 4,5 % av tillgångars riskvärde ska vara täckt av kärnprimärkapital kommer således ekvationen att bli denna:

$$\frac{\text{Kärnprimärkapital}}{\text{Riskvägda tillgångar}} = \frac{(15+36)}{(436*0,75)+(200*0,2)+(200*1,5)}$$

Vilket ger ett värde om ca 7,6 %, vilket innebär att banken har täckning för alla sina fordringar i termer av eget kapital. Anledningen till att banken ska ha täckning för sina tillgångar är att t.ex. de venezuelanska statsobligationerna kan bli värdelösa om den venezuelanska staten ställer in sina betalningar. Banken måste då göra en nedskrivning av sina tillgångar och gör en förlust. För att skydda resterande intressenter i banken måste det finnas kapitalbuffertar (Gleeson, 2012). För det andra kravet, att 6 % av de riskvägda tillgångarna ska täckas av primärkapital får preferensaktierna räknas in, vilket ger ett värde om ca 9,1 %. Anbelangande kravet om bruttosoliditet kommer alla bankens tillgångar räknas in, vilket betyder att alla bankens tillgångar ska täckas av 3 % av kärnprimärkapital. Detta ger nedanstående ekvation:

$$\frac{\text{Primärkapital}}{\text{Totala tillgångar}} = \frac{(15+36)}{(436+200+200+100+64)}$$

Detta ger ett värde om 5,1 %, vilket alltså betyder att Sveriges Riskbank uppfyller alla krav om kapitalsäkerhet som Baselregleringen ställer på banker.

4.1.7 Kontracykliska kapitalbuffertar

Under avsnitt 4.2 nedan kommer begreppet *cykikalitet* att beskrivas närmre, men det handlar mycket om hur vissa redovisningsmodeller kan förstärka en ekonomisk trend i hög- och lågkonjunktur. Det finansiella systemet är erkänt procykliskt, vilket leder till att banker överskattar risk i dåliga tider och underskattar den i goda (Gleeson, 2012). För att försöka sådan cykikalitet och självförstärkande effekter som riskerar att snabbt underminera bankers finansiella stabilitet införde Basel III *kontracykliska kapitalbuffertar*, som innebär att banker ska hålla upp till 2,5 % av värdet på riskvägda tillgångar i eget kapital. Om de tidigare kraven framstod som komplicerade kan det nämnas att denna reglering är tekniskt ännu mer krävande och behandlar formler för geografisk spridning, bankers systemroll och deras exponering till andra banker (Basel III, s.57-59). För uppsatsens syfte räcker det med att känna till förekomsten av dessa kontracykliska kapitalbuffertar för den kommande analysen.

4.1.8 Ingripandeåtgärder och sanktioner

Som ett mellanstatligt projekt saknar BCBS möjligheter för tvingande normpromulgation. Baselregleringen är inte tvingande för länder att anta utan är något som görs frivilligt. För EU:s del blir det dock viss skillnad eftersom EU som överstatlig organisation kan påtvinga stater regler. I sin originalversion saknar Baselregleringen bestämmelser om sanktioner (Basel III, *é contrario*). Det finns en företeelse som inte är en sanktion men kan sägas fylla samma funktion, nämligen en begränsning av bankens möjlighet att dela ut medel. Särskilda banker (se 4.1) vars förhållande mellan kärnprimärkapital och riskvägda exponeringsbelopp understiger 7 % kan få se sig förbjudna att dela ut medel (Basel III, s.56).

När Basel III antogs som en del av EU:s *acquis communautaire* beslöts det dock att den EU-reglering som ligger till grund för länders anammande av Basel III, genom 2013/36/EU och EU 575/2013, skulle innehålla sanktioner. EU-direktivets implementering i svensk rätt är alltså rätt lik övriga länders lagstiftning, men inte helt identisk. Eftersom det inte går att tala om sanktioner gemensamma för de länder som följer Baselregleringen redogörs endast för svenska sanktionsregler.

I svensk rätt fanns redan innan Basel III sanktioner mot banker som bröt mot kapitaliseringsregleringen, men dessa regler utökades med Basel III. Administrativa sanktioner som ska rätta till missförhållanden kan riktas både mot den juridiska personen och fysiska personer som driver dessa (SOU 2013:65 11:2). Mot den juridiska personen kan dessa sanktioner innefatta varning, anmärkning, återkallande av tillstånd att bedriva verksamhet, straffavgift eller föreläggande. Det sista är det mest intressanta, eftersom detta rättsinstitut kan påbjuda den juridiska personen att dels företa en åtgärd eller att inte företa en redan beslutat åtgärd. Exempel på detta skulle t.ex. kunna vara ett beslut om att förbjuda en bank att företa utdelning. Mot fysiska personer är det bl.a. Beslut om att upphöra sitt drivande av den rörelsen som överträder kapitalkraven, entledigande av verkställande direktör från sin post och straffavgifter. I viss mån kan också överträdelse av Baselregleringen leda till att fysiska personer åtalas enligt svensk rätt, däribland borgenärsbrott enligt 11 kap brottsbalken (SOU 2013:65 11:2.2 och 11:4).

4.2 Redovisningsmodeller

Som nämnts ovan är redovisningens syfte att tillhandahålla ekonomisk information till intressenter. Det finns olika sätt att mäta värdet på företag och de delar som utgör ett företag, t.ex. kan det ifrågasättas om en maskin ska sägas vara värd det värde den kan bringa till företaget, det värde som kan fås ut vid en försäljning på marknaden, eller något helt annat. Nedan redogörs för de två mest frekvent förekommande redovisningsmodellerna.

4.2.1 Historiskt anskaffningsvärde

Det historiska anskaffningsvärdet tar inköpspriset för tillgången som utgångspunkt och korrigerar senare för inträffade händelser såsom upp-, av- och nedskrivningar på tillgången.

Vid värdering av tillgångar har anskaffningsvärdesbaserad redovisning sedan länge varit en utgångspunkt inom redovisningen. Främsta orsaken till detta är enkelheten och verifierbarheten i att vid värdering utgå från tillgångens inköpspris. I tider av prisuppgång och ändrade marknadsförhållanden lyckas dock inte anskaffningsvärdet ge en tillräckligt användbar information för dess användare, enligt dess kritiker (Deegan & Unerman, 2011).

4.2.2 Värdering till verkligt värde

Verkligt värde definieras enligt IFRS 13 p. 9 som ”det pris som vid värderingstidpunkten skulle erhållas vid försäljning av en tillgång eller betalas vid överlåtelse av en skuld genom en ordnad transaktion mellan marknadsaktörer.”(IFRS 13 p.9).

Värdering av tillgångar till verkligt värde har varit och är fortfarande ett omdiskuterat ämne inom den normativa redovisningsteorin. Användandet av verkligt värde är i sig inget nytt påfund utan har sedan länge använts vid värdering av nyförvärvade tillgångar. Vad som har varit

kontroversiellt är användandet av tillgångens verkliga värde efter det första redovisningstillfället. Kritik som har framförts mot användningen av denna redovisningsmodell är att modellen skapar volatilitet i företagens finansiella rapporter och att den är procyklisk (se vidare 5.2.1). På senare tid har redovisningsstandardernas användning av denna redovisningsmodell ökat i omfattning. IAS 39, som reglerar redovisning och värdering av finansiella tillgångar, är en av de standarder som tillämpar värdering till verkligt värde (Deegan & Unerman, 2011).

Det verkliga värdet på en tillgång utgörs av tillgångens marknadspris enligt IFRS 13. Detta förutsätter att tillgången säljs och överläts på en huvudmarknad i en ordnad transaktion under aktuella marknadsförhållanden. Vid avsaknaden av en huvudmarknad ska den mest fördelaktiga marknaden för tillgången användas (IFRS 13 p.16). Information om marknadspriser delas in i tre olika kategorier: nivå 1-, nivå 2- och nivå 3-data, där marknadspris baserat på nivå 1-data föredras framför högre datanivåer (Marton, Lumsden, Lundqvist & Petterson, 2012). Nivå 1 utgörs av direkt observerbara priser på aktiva marknader för identiska tillgångar och skulder. Nivå 2 utgörs av annan data än de noterade priser som ingår i nivå 1. Marknadspriset på de tillgångar som hamnar inom denna kategori kan vara direkt eller indirekt observerbara på en marknad som inte är att betrakta som aktiv. Inom denna kategori hamnar även observerbara priser på liknande tillgångar. Nivå 3 utgörs av icke observerbar data och grundas således helt på företaget egna bedömningar och antaganden om tillgångens marknadspris (IFRS 13 p.21).

Detta visar på att bankers finansiella ställning kan påverkas av andra bankers finansiella läge. Innebörden av detta är tvåfaldig: för det första kan andra bankers försäljning av samma sorts tillgång som en bank har sänka priset på dess tillgångar. Om det tänks t.ex. två banker som båda har kazakiska statspapper och den ena säljer dessa p.g.a. låg likviditet kommer detta att påverka värdet på den andra bankens tillgångar. Särskilt viktigt blir detta i de fall då flera finansiella aktörer gör liknande bedömningar och säljer en viss tillgång. Även de aktörer som inte säljer sina tillgångar kommer att se sin kapitaladekvans förändras när tillgångars värde förändras. Det andra är att eftersom nivå 2 och 3 baseras på data från andra värden än det som tillgången handlas för på marknaden, spelar även här andra aktörers beteende roll för tillgångars värde.

4.3 Nuvarande redovisning enligt IAS 39

Enligt nuvarande gällande IAS 39 finns det fem kategorier av finansiella tillgångar och skulder;

- *Finansiell tillgång eller skuld värderad till verkligt värde via resultatet (Verkligt värde)*
 - I denna kategori ingår finansiella tillgångar som innehas för handel och derivatinstrument. Tillgångarna inom denna kategori innehas således med syftet att generera avkastning på kort sikt.
- *Investeringar som hålls till förfall (Upplupet anskaffningsvärde)*
 - Syftet med innehavet av dessa tillgångar ska vara att hålla dem till förfall. Företaget ska även ha möjlighet att behålla tillgången till förfall. Ett exempel på en tillgång som oftast ingår i denna kategori är obligationer.
- *Lånefordringar och kundfordringar (Upplupet anskaffningsvärde)*
 - Även dessa fordringar förväntas företaget hålla tills förfall.
- *Finansiella tillgångar som kan säljas (Verkligt värde)*
 - Residualkategori
- *Övriga finansiella skulder (Upplupet anskaffningsvärde)*
 - Residualkategori

(Marton, Lumsden, Lundqvist, & Pettersson, 2012)

Det finns alltså två tillgångar som *ab initio* värderas till verkligt värde, vilket är finansiella tillgångar som kan säljas och tillgångar för handel och derivatinstrument. Det kan t.ex. vara statsobligationer som hålls tills återbetalning, vilket inte är en tillgång som värderas till verkligt värde, eftersom de hamnar i kategorin "investeringar som hålls till förfall". Det kan vara viktigt att notera att de instrument som är avsedda för handel följer en annan redovisningsmodell än de som är avsedda att fylla andra funktioner.

4.3.1 IAS 29 och värdering vid extremfall

IAS 29 innehåller regler för företags finansiella rapportering i höginflationsländer. Denna standard är tillämplig då företags finansiella rapporter på grund av hyperinflation inte kan anses ge en tillförlitlig och rättvisande bild vid tillämpning av "ordinarie" redovisningsstandarder. För företag i höginflationsländer vars redovisning är i landets lokala valuta är det inte meningsfullt att redovisa resultat- och balansräkning i lokal valuta utan att genomföra inflationsjusteringar. De icke-monetära tillgångar och skulder som inte redovisas till nettoförsäljningsvärde eller verkligt värde ska enligt denna standard inflationsjusteras med ett allmänt prisindex.

4.4 IFRS 9

I juli 2014 godkändes och färdigställdes den nya IFRS 9 om finansiella instrument av IASB som direkt ersätter IAS 39. Denna standard kommer att börja gälla från och med de räkenskapsår som börjar den 1 januari 2018 eller senare. IFRS 9 innebär en rad förändringar inom redovisningen av finansiella tillgångar och skulder. Med den nya redovisningsstandarden förhindrar man t.ex. den volatilitet i bankers resultaträkning som orsakas av förändringar i bankens kreditvärdighet. Således tillåter man inte längre att vinster på skulder som orsakas av bankens försämrade kreditvärdighet redovisas i resultatet (IFRS, 2014).

Effekten av denna förändring kan illustreras med följande exempel: Ju större risk en banks skulder är förknippade med desto mindre kommer marknaden vara villig att betala för att ta över bankens skulder. Marknadspriset på en långivarens fordringar gentemot banken kommer således att sjunka om bankens kreditvärdighet försämras.

Anta att en bank innehar ett derivatinstrument vars värde direkt följer en underliggande tillgångs värde, till exempel en av banken utgiven obligation. Båda poster redovisas som en finansiell skuld i bankens balansräkning. Vid en försämring i bankens kreditvärdighet kommer obligationens verkliga värde att falla och likaså bankens derivatinstrument. Detta innebär att bankens försämrade kreditvärdighet resulterar i en minskning i posten finansiella skulder och ett ökat resultat. Dessa vinster som bygger på bankens försämrade kreditvärdighet får alltså enligt IFRS 9 inte redovisas i resultatet utan ska tas upp i övrigt totalresultat.

En av de största förändringarna med IFRS 9 är dock hur företagen ska klassificera finansiella tillgångar och skulder (IFRS, 2014). Vi fokuserar dock fortsatt på tillgångssidan.

4.4.1 Klassificering av finansiella tillgångar enligt IFRS 9

IFRS 9 delar in finansiella tillgångar i två grupper:

1. Finansiella tillgångar som ska redovisas till upplupet anskaffningsvärde
2. Finansiella tillgångar som ska redovisas till verkligt värde
 - a. FVTOCI (Fair value through other comprehensive income)
 - b. FVTPL (Fair value through profit or loss)

Avgörande för vilken kategori tillgången klassificeras inom är huruvida den uppfyller nedanstående krav:

Upplupet anskaffningsvärde

1. ”Om målet med företagets affärsmodell är att behålla den finansiella tillgången och tillgodogöra sig tillgångens kontraktsmässiga kassaflöden och
2. de kontraktsmässiga villkoren ger upphov till bestämda kassaflöden till en fastställd löptid i form av avbetalning och ränta som är kopplad till tillgångens utestående belopp ska den finansiella tillgången värderas till upplupet anskaffningsvärde” [författarnas egna översättning] (IASplus, n.d. a.).

Verkligt värde genom övrigt totalresultat (FVTOCI)

1. ”Om målet med företagets affärsmodell är att både tillgodogöra sig kontraktsmässiga kassaflöden och sälja finansiella tillgångar och
2. om de kontraktsmässiga villkoren ger upphov till bestämda kassaflöden till en fastställd löptid i form av avbetalning och ränta som är kopplad till tillgångens utestående belopp ska den finansiella tillgången värderas till verkligt värde vars värdeförändringar redovisas i övrigt totalresultat” [författarnas egna översättning] (IASplus, n.d. b).

Verkligt värde genom resultat (FVTPL)

Alla andra finansiella tillgångar ska värderas till verkligt värde och dess värdeförändringar ska redovisas i resultatet (IASplus, n.d. b).

Eftersom EU ännu inte har godkänt IFRS 9 ska IAS 39 fortfarande tillämpas inom EU. Det finns dock möjligheter till att IFRS 9 inom snar framtid kommer att godkännas av EU då *European Financial Reporting Advisory Group* (EFRAG) ställer sig positiv bakom denna standard. EFRAG säger sig själva ha kommit fram till följande slutsats:

“IFRS 9 meets the qualitative characteristics of relevance, reliability, comparability and understandability required to support economic decisions and the assessment of stewardship, leads to prudent accounting, and therefore is not contrary to the true and fair view principle. We have also concluded that IFRS 9 is conducive to the European public good.”(IASplus, n.d. a).

4.5 Baselregleringen och redovisning

Baselregleringen bygger, som mycket annan finansiell reglering, på redovisade värden. Det är de reglerade subjektens redovisning som utgör grunden för avgörandet hur mycket kapital en bank har, hur mycket som kan utlånas, hur stora skulder är, etc. Detta gäller även för Baselregleringen och redovisning av värden som är relevanta för bedömning av huruvida reglerna efterlevs, vilka ska ske i enlighet med regelverket IFRS, redogjort för ovan (BIS, 2015).

Olika redovisningsmodeller ger olika inverkan på bedömningen av bankers finansiella situation. BCBS har uppmärksammat detta och erkänner framförallt två företeelser oroadade BCBS vid implementationen av Basel III; procyklikalitet och när förluster på utestående lån bör erkännas. Den senare problematiken är främst en fråga om matchning och när förluster kan anses tillräckligt säkra och är inte primärt knutet till vilken redovisningsmodell som används. Däremot erkänns den problematik med procyklikalitet som uppstår vid användning av redovisning till verkligt värde som en bidragande orsak till finanskraschen av BCBS (BIS, 2015).

Som redogjort för ovan innebär värdering till verkligt värde att en tillgångs värde vid varje bokslut tas upp till det observerbara marknadsvärdet (eller det värde som är mest sannolikt att tillskriva värdet baserat på tillgänglig data). Sådana värdeförändringar kan påverka bankers utlåningsmöjlighet, särskilt när olika tillgångars riskvägning tas in i beräkningen. Låt oss ånyo exemplifiera detta med Sveriges Riskbank.

Sveriges Riskbanks balansräkning visade att den hade 61 i olika former av eget kapital och 939 i skuld. I tillgångar hade banken 436 i konsumentutlåning, 200 i venezuelanska och polska statspapper vardera, 100 i aktiepost och 64 i likvida medel. Enligt tidigare uträkning i 4.1.6 hade Riskbanken en riskvägd kapitaltäckning om 7,6 %.

Men detta var vid utgångsläget. Om värdering till verkligt värde tillämpas kan värdena på dessa tillgångar, och därför kapitalsatsen, förändras. Säg, t.ex. att värdet på polska statspapper sjunker till 100, men de venezuelanska höjs till 300. I en balansräkning är alltså tillgångar fortfarande detsamma som eget kapital plus skulder, och inte heller påverkas bruttosoliditeten.

Däremot kommer riskvägningen att ge ett annat värde för kapitalets täckning. Den nya ekvationen blir istället:

$$\frac{\text{Kärnprimärkapital}}{\text{Riskvägt kapital}} = \frac{(15+36)}{(436*0,75)+(100*0,2)+(300*1,5)}$$

Vilket ger ett värde om $51/(327+20+455)=5,8\%$. Trots att balansräkningens totala värde kan vara oförändrad kan bankens möjlighet att täcka sina tillgångar variera väldigt mycket beroende på vilka instrument banken har använt sig av och hur dessa utvecklas finansiellt. Kapitaladekvansen kan därför förefalla säker en dag för att till nästa utvecklas katastrofalt när ett lands politiska eller ekonomiska situation försämras, varom mer i 6.3 nedan.

5 Redovisningsdebatten - en översikt

I nedanstående del kommer vi att gå igenom den rådande *normativa* redovisningsteorin och presentera argument för användandet av värdering till verkligt värde respektive användandet av anskaffningsvärdesmodellen.

5.1 Redovisningsdebattens grundläggande meningsskiljaktigheter

Grunden i argumentationen kring användandet av verkligt värde eller anskaffningsvärde skulle kunna sägas ligga i de motstridiga redovisningsprinciperna relevans och tillförlitlighet. Exempelvis kan man mycket väl ifrågasätta relevansen i att värdera en finansiell omsättnings-tillgång efter dess anskaffningsvärde. Men likaså kan det finnas goda anledningar till att ifrågasätta relevansen i att i samma situation använda sig av verkligt värde. Vad som är relevant information beror nämligen på redovisningens syfte. Är syftet att ge aktieägarna information om styrelsens förvaltning av företaget så ger anskaffningsvärdet en bättre bild av den värdeförändring som har skett i företaget under styrelsens mandattid. Detta kan gälla för tillverkande företag vars aktieägare är intresserade av vilket värde som skapas inom produktionen. Om syftet med redovisningen är att ge investerare och långgivare information om företagets nuvarande finansiella ställning ger det verkliga värdet en mer relevant bild för denna intressent.

En tillgångs ursprungliga anskaffningsvärde upplevs vara ett tillförlitligt mått på dess värde då detta lätt kan styrkas med köpekontraktet. Kritik kan dock framföras mot tillförlitligheten i tillgångens efterföljande värdering som bygger på styrelsens bedömningar av tillgångens nyttjandeperiod. Likaså kan tillförlitligheten vid tillämpning av verkligt värde ifrågasättas om dessa värden baseras på nivå 2- och nivå 3- data (Deegan & Unerman, 2011).

5.2 Verkligt värde

5.2.1 Procyklikalitet

Den främsta kritiken mot användningen av verkligt värde riktas mot att redovisningsmodellen skapar en volatilitet i företagets finansiella rapporter. Persuad (2008) är en av debattörerna inom området som menar att användandet av verkligt värde är procykliskt. Persuad menar att redovisning till verkligt värde, i tider av högkonjunktur och prisuppgång på finansiella instrument, leder till realiserade vinster som uppmuntrar banker till en utökad utlåning och en ökad skuldsättningsgrad (Persuad, 2008). En högkonjunktur följs normalt sett av en lågkonjunktur och även här ger värdering till verkligt värde upphov till en procyklisk effekt, enligt Persuad (2008). I perioder av finansiell instabilitet kan redovisningsmodellen leda till spiral-liknande fenomen där bankers tillgångar snabbt kan sjunka i värde och erodera bort bankers egna kapital och reserver. Med ett minskat eget kapital finns det en risk för att banker inte klarar av att uppfylla Baselregleringens kapitaladekvanskrav. Detta leder i sin tur till minskade utlåningsmöjligheter och kan skapa likviditetstrist. Bankerna kan således bli tvungna att av likviditetsskäl sälja finansiella tillgångar som leder till att dessa tillgångar ytterligare minskar i värde (Deegan & Unerman, 2011).

Allen och Carletti (2008) är två debattörer inom området som har kritiserat användningen av verkligt värde. Allen och Carletti påpekar att användningen av verkligt värde inte är att föredra när marknader är illikvida. I finansiella kristider avspeglar marknader för finansiella instrument inte de framtida kassaflöden som instrumenten förväntas generera utan avspeglar marknadsaktörernas likvida ställning (Allen & Carletti, 2008). I vissa situationer speglar tillgångars marknadsvärde inte heller det värde tillgången har för verksamheten. Finansiella tillgångar som hålles till förfall är en sådan kategori som vid värdering till aktuellt marknadspris inte ger en korrekt bild av dess värde och användning inom verksamheten. I tider då marknadspriset på grund av illikvida marknader sjunker, ökar risken för att bankers soliditet inte når upp till rådande krav och måste likvideras eller räddas av statliga räddningsaktioner (Allen & Carletti, 2008).

För att illustrera procyklikalitetens teoretiska effekter på en banks balansräkning kan vi återigen använda oss av Sveriges Riskbank som ett exempel. Anta att vi nu befinner oss i en finanskris där det verkliga värdet på bankens innehav av statsobligationer kraftigt sjunker med 10 %. Inte heller aktiemarknaden undgår krisens följder och Sveriges Riskbanks aktieinnehav sjunker med 5 %. Samtidigt upptäcker banken att brister i kreditbedömningen lett till sammanlagt 10 miljoner i kreditförluster.

Vid tillämpning av verkligt värde får Sveriges Riskbank följande balansräkning:

Sveriges Riskbank AB			
Tillgångar		Eget kapital och skulder	
Konsumentutlåning	426	<u>Eget kapital</u>	
Statsobligationer(Venezuela)	180	Aktiekapital	15
Statsobligationer(Polen)	180	Balanserad vinst	-19
Aktieposter i svenska bolag	95	PNCPS	10
Likvida medel	64	Summa eget kapital	6
Summa tillgångar	945		
		<u>Skulder</u>	
		Evigt löpande eftersatt skuld	13
		Långfristiga skulder	926
		Summa skulder	939
		Summa eget kapital och skulder	945

Figur 3. Balansräkning Sveriges Riskbank: Procyklikalitetens effekter

Efter denna värdeminskning står det klart att Sveriges Riskbanks ledning är tvungna till att upprätta en kontrollbalansräkning och snarast möjligt kalla till bolagsstämma där frågan om huruvida banken ska likvideras eller ej ska avgöras. Balansräkningen visar nämligen att mer än 50 % av aktiekapitalet är förbrukat. Man kan konstatera att banken inte längre uppfyller Baselregleringens kapitaltäckningskrav då kärnprimärkapitalet är negativt och endast täcker -0,6 % av bankens riskvägda tillgångar.

Under den finansiella krisen 2008 uppfattades prisnedgångseffekter som en överhängande risk och mycket riktigt fick bankerna likviditetsproblem. Men om denna likviditetsbrist berodde på att finansiella tillgångar togs upp till verkligt värde är akademikerna inom detta område osäkra på. Enligt BCBS finns det inga empiriska bevis för att banker under finanskrisen 2008, på grund av Baselregleringens krav, tvingades sälja ut finansiella tillgångar för att nå upp till de rådande kraven (BIS, 2015).

Detta påstående, att procyklikalitet och de utförsäljningar av finansiella tillgångar som förväntades uppstå på grund av bankers användande av verkligt värde uteblev, stämmer väl överens med Biqin Xies (2016) studie av procyklikalitet. Biqin Xie kommer i sin rapport "Does Fair Value Accounting Exacerbate the Procyclicality of Bank Lending?" fram till att det inte finns några bevis för att användandet av värdering till verkligt värde har någon procyklisk effekt på bankers utlåningsverksamhet. Detta baserar Xie på en studie av 6 725 844 slumpmässigt valda låneansökningar som gjorts till 810 banker under perioden 1997-2012. Anledningen till detta resultat har två förklaringar enligt Xie:

1. Orealiserade vinster påverkar inte utlåningsbeslut då det inte finns ett samband mellan bankers godkännanden av lån och realiserade vinster/förluster vid värdering till verkligt värde.
2. Det finns inget som tyder på att realiserade vinster på finansiella instrument ökar i tider av högkonjunktur och minskar i lågkonjunktur.
(Xie, 2016)

Enligt finansiell teori så beräknas nuvärdet (NV) av en tillgång som de framtida kassaflöden (FV) tillgången förväntas generera multiplicerat med kvoten mellan 1 och summan av 1 och en så kallad kalkylränta (r). ($NV = FV * (1/(1+r))$). Kalkylräntan motsvarar den ränta och avkastningskrav som tillgången förväntas generera och kan även beskrivas som alternativkostnaden för det investerade kapitalet (Ax, Johansson & Kullvén, 2012). I denna kalkylränta ingår den riskfria räntan som i tider av högkonjunktur stiger. Detta får följden att värdet på tillgångar i högkonjunkturer i själva verket minskar. Motsatt effekt fås i lågkonjunkturer då den riskfria räntan sjunker. Detta tyder snarare på kontracyklikalitet (Xie, 2016).

Samtidigt så poängterar Xie att det är oklart hur stor påverkan de realiserade vinster/förluster som kan uppstå vid värdering till verkligt värde har på bankernas omslutning och bankers uppfyllande av Baselregleringens rådande kapitalkrav. Det finns en sannolikhet att bankers realiserade förluster skulle kunna påverka risken för att banker inte uppnår kapitalkraven. Detta skulle ge en effekt på bankers utlåningsmöjligheter och leda till att banker förändrar sin utlåningspolicy för att åter hamna inom Baselregleringens ramar (Xie, 2016).

En möjlig förklaring till avsaknaden av procykliska effekter och förväntade utförsäljningar i samband med finanskrisen 2008 kan bero på de möjligheter som redovisningsstandarderna ger till användningen av nivå 2- och 3-data. Värdet på bankernas portföljer baserades således på interna beräkningar och antaganden istället för marknadspriser från illikvida marknader, vilket resulterade i stabilare värden (Laux & Leux, 2009).

Även om det inte finns några empiriska bevis som talar för procyklikalitet, så finns det en allmän tro och uppfattning att värdering till verkligt värde ökar risken för denna företeelse (BIS, 2015). Detta synliggörs inte minst i de påtryckningar som IASB fick ta emot under finanskrisen 2008. Detta ledde till att IASB i oktober 2008 pressades till att genomföra en förändring som tillät banker att omklassificera finansiella tillgångar och möjliggjorde användningen av anskaffningsvärdet (BIS, 2015). Paradoxalt nog kan således tron på det verkliga värdets procyklikalitet vara en del av förklaringen till att det inte finns några empiriska bevis som talar för dess existens.

5.2.2 Omklassificering av finansiella tillgångar

Under finanskrisen 2008 var IASB i en pressad situation med en rad olika aktörer som ställde krav på att IASB genomförde omedelbara förändringar i sina redovisningsstandarder för att förhindra bankers likvidation. I juli 2008 uppmanade bankorganisationen Institute of International Finance (IIF) till dialog och diskussion kring möjligheten att omklassificera finansiella tillgångar som värderas till verkligt värde för att mildra procykliska effekter (IIF, 2008). När ”The Council of Economics and Finance Ministers” (ECOFIN), idag under benämningen ”Economic and Financial Affairs Council”, samlades den 7 oktober för att diskutera hur Europa skulle hantera den då rådande finanskrisen sattes ytterligare press på IASB. I rådets mötesrapport fanns följande uttalande:

“We also consider that the issue of asset reclassification must be resolved quickly. To this end, we urge the IASB and the FASB to work together on this issue and welcome the readiness of the Commission to bring forward appropriate measures as soon as possible. We expect this issue to be solved by the end of the month, with the objective to implement as of the third quarter, in accordance with the relevant procedures.” (Europeiska unionens råd, 2008 s. 8)

Under brinnande finanskris sammankallades euroområdet stats- och regeringschefer i Paris den 12 oktober 2008 för att hålla det allra första Eurotoppmötet (Europeisk unionens råd, n.d) Även under detta möte välkomnades det tagna initiativet från ECOFIN och det efterfrågades att de behöriga myndigheterna agerade inom de närmsta dagarna (Eurotoppmöte, 2008). Några dagar tidigare för Eurotoppmötets sammanträde hade hela Islands banksystem havererat då alla tre av landet internationella storbanker, som tillsammans stod för 85 % av landet finansiella system, gått omkull (Bergmann, 2014).

Utan att ha genomgått någon ”due process” förändrar IASB den 13 oktober 2008 redovisningsstandarderna IAS 39 och möjliggör omklassificering från kategorin ”tillgångar värderade till verkligt värde via resultatet”. Dessa ändringar började gälla retroaktivt från den 1 juli 2008 (IASplus, n.d. c). Möjligheten till omklassificering innebar att tillgångar som tidigare hade innehafts för omsättningsändamål, men som bankerna på grund av krisen nu ämnade behålla inom en överskådlig tid eller till förfall, kunde klassificeras som lånefordringar. Detta krävde förstås att de höll sig inom definitionen av lånefordringar och kundfordringar (IAS 39 p. 50D).

5.3 Anskaffningsvärde

Det har riktats en del kritik mot användningen av verkligt värde i tider av finansiell kris. För att lösa de problem som det verkliga värdet tycks skapa har många kritiker förespråkat en återgång till användandet av anskaffningsvärdet för att skapa stabilitet. Men inte heller användandet av anskaffningsvärdet har undgått kritik. Eftersom värdering till historiskt anskaffningsvärde förbjuder uppskrivning av värdet under högkonjunkturer skapas det dolda reserver i företaget som kan utnyttjas i perioder med värdenedgång. Detta leder till en fördröjning i upptäckandet av konjunktursvängningar och kan leda till att beslut tas på felaktiga premisser (Laux & Leuz, 2009). Jämförelser kan göras med värdering till verkligt värde som ger tidiga varningar för förändringar i konjunkturen och möjliggör för bankerna att genomföra lämpliga åtgärder tidigare och minska krisens effekter (Laux & Leuz, 2009).

Man kan dock ifrågasätta vilka incitament det finns för banker att inte utnyttja denna dolda reserv och således aktivt begränsa sina utlåningsmöjligheter. I tider av högkonjunktur, prisuppgång och likvida marknader finns det inget som hindrar banker från att realisera de dolda reserverna genom att sälja och sedan återköpa tillgångarna för samma pris. Detta får följden att samma procykliska effekt som skulle kunna uppstå vid värdering till verkligt värde även kan tänkas uppstå vid värdering till anskaffningsvärdet (Laux & Leuz, 2009).

Banker har genom åren generellt varit kritiska till införandet av verkligt värde. Med argument som menade på att det verkliga värdet inte var relevant för investerare, inte passade in på de flesta bankers affärsmodell och inte heller var lämpligt för illikvida marknader och tillgångar (Laux & Leuz, 2009). Även i tider av prisuppgång, när användandet av verkligt värde ökar bankers utlåningsmöjligheter, förhöll man sig kritisk till verkligt värde. En möjlig anledning till detta förhållningssätt till verkligt värde är enligt Laux och Leuz (2009) att användandet av denna redovisningsmodell innebär ett minskat handlingsutrymme för ledningen. Genom redovisning till verkligt värde kommer resultatet i tider av högkonjunktur och värdeökningar att innehålla en större andel orealiserade vinster. Vid redovisning till anskaffningsvärde finns det dock, som tidigare nämnt, inget som hindrar banker att i högkonjunkturer realisera vinster genom att sälja och återköpa finansiella tillgångar. Detta innebär att bankerna vid redovisning till anskaffningsvärde kan planera storleken på sitt resultat genom att själv strategiskt välja när man vill realisera vinster på finansiella tillgångars värdeuppgång. Detta utrymme för resultatplanering försvinner vid redovisning till verkligt värde (Laux & Leuz, 2009)

För att inte ge en snedvriden beskrivning av bankers syn på verkligt värde ska det även poängteras att IIS anser att värdering till verkligt värde är ett grundläggande element för den globala kapitalmarknaden. Redovisningsmodellen främjar enligt IIS transparens, disciplin och ansvarstagande (IIS, 2008).

6 Val av redovisningsmodell vid olika marknadssituationer

Detta kapitel kommer att behandla hur de två olika redovisningsmodellerna påverkar bankers ekonomiska situation vid olika marknadslägen. Avsnittet redogör först för hur bankers utlåningsförmåga påverkas vid val av respektive redovisningsmodell i olika ekonomiska lägen för att ge grund för analysen. Sedan förklaras hur BCBS intressenter påverkas när respektive redovisningsmodell väljs.

6.1 Uppgång

6.1.1 Vad är en uppgång?

För att kunna tala om hur redovisningsmodeller påverkar bankers utlåningsförmåga är det viktigt att definiera en uppgång. En uppgång, eller ekonomisk expansion definieras löst som en ökning i ekonomisk aktivitet och kan kopplas till en högkonjunktur. För bankers utlåningsförmåga relativt till Baselregleringen är detta däremot inte givet. Högkonjunkturer påverkar samhället i stort, men hur bankers, t.ex. Sveriges Riskbanks, utlåningsförmåga enligt Baselregleringens kapitalkrav varierar beror på hur värdet av de enskilda tillgångarna fluktuerar, såsom exemplet i avsnitt 4.5 visar. För att relatera denna fluktuation till Sveriges Riskbank utgår framställningen nedan från att värdet på bankens tillgångar har ökat med 20 % sedan senaste redovisningstillfället. Alla tillgångar har ökat uniformt i värde.

6.1.2 Värdering till verkligt värde vid uppgång

Som nämnts ovan finns det en inneboende motsättning mellan värdering till verkligt värde och anskaffningsvärde. Historiskt sett har bankkriser haft en något udda utformning jämfört med ekonomin i stort; ekonomiska recessioner orsakade av instabil banksektor tenderar att vara färre och djupare än de orsakade av realekonomin (Haldane, 2011). Eftersom banksektorn också fungerar som ett centralt nav i samhällsekonomin har banker inflytande som ger dem möjlighet att påverka regelutformning. Detta har resulterat i att värdering till verkligt värde har anammats under tider goda tider för banker, då högre värden på tillgångar ökar utlåningsmöjligheter. Under sämre tider har dock värdering till anskaffningsvärde fått användas för att motverka en uppblåsning som värdering till verkligt värde har lett till (Haldane, 2011)

Det som syns således är att om värdering till verkligt värde tillämpas så leder detta till att bankens tillgångar ökar, men ökningen på den ena sidan av balansräkningen måste leda till en ekvivalent ökning på den andra sidan. Denna ökning sker i eget kapital - banken tar inte på sig mer skulder eller ökar aktiekapital. När instrumenten värderas till verkligt värde i resultaträkningen ökar därför istället den balanserade vinsten i motsvarande omfattning. Resultatet blir den balansräkning som syns nedan. Om då kapitaltäckningsgraden enligt det första kriteriet, att kärnprimärkapitalet ska överstiga 4,5 % skulle räknas ut ånyo så visar det sig att Riskbanken har en möjlighet att låna ut mycket mer (Haldane, 2011).

Sveriges Riskbank AB

Tillgångar		Eget kapital och skulder	
Konsumentutlåning	523	<u>Eget kapital</u>	
Statsobligationer(Venezuela)	240	Aktiekapital	15
Statsobligationer(Polen)	240	Balanserad vinst	236
Aktieposter i svenska bolag	120	PNCPS	10
Likvida medel	77	Summa eget kapital	261
Summa tillgångar	1200		
		<u>Skulder</u>	
		Evigt löpande eftersatt skuld	13
		Långfristiga skulder	926
		Summa skulder	939
		Summa eget kapital och skulder	1200

Figur 4. Balansräkning Sveriges Riskbank: Verkligt värde, uppgång

$$\frac{\text{Kärnprimärkapital}}{\text{Riskvägda tillgångar}} = \frac{(15+236)}{(523*0,75+240*1,5+240*0,2)}$$

Denna uträkning visar att bankens kärnprimärkapital numera uppgår till ca 30 % av tillgångarnas riskvägda värde. Med denna nya täckning skulle Riskbanken kunna låna ut nästan 4 800 miljoner till, förutsatt att tillgångarna har ett riskvärde om 100 %. Skulle riskvärdet vara 50 %, som många instrument med investeringsvärde har, skulle banken med 261 miljoner som kapitalsäkerhet kunna låna ut ungefär 9 600 miljoner till. Visserligen skulle banken kanske ha problem med att frambringa sådan likviditet, men enligt vår mening illustrerar exemplet ovan den procykliska effekten som värdering till verkligt värde kan innebära inom Baselregleringen.

6.1.3 Värdering till anskaffningsvärde vid uppgång

Den stora skillnaden mellan värdering till verkligt värde och anskaffningsvärde är egentligen inte i uppgång, utan i nedgång. Om banken strikt höll sig till anskaffningsvärdet skulle det inte ske någon förändring i balansräkningens storlek förrän instrumenten avsedda för handel realiserades, men vid en värdeuppgång finns som nämnt i avsnitt 5.3 risken att en bank gör ett kortsiktigt repo-avtal som gör att banken säljer och snabbt köper tillbaka tillgångarna till marknadsvärdet. Detta skulle vara gynnsamt för banker som därför kan välja när tillgångar ska realiseras (Laux & Leuz, 2009). Utöver detta finns inte mycket att säga, eftersom anskaffningsvärdemetoden bygger på att det värdet som togs upp vid första värdering är utgångspriset och därför inte påverkar balansräkningen om det inte finns skäl till nedskrivning eller annan anledning att pröva värdet.

6.1.4 Intressenterna vid olika redovisningsmodeller

När det är etablerat hur de olika redovisningsmodellerna kommer att påverka Riskbankens möjligheter att låna ut är det också läge att se hur deras utlåningsmöjligheter påverkar intressenterna. Den stora skillnaden mellan redovisning till anskaffningsvärdet och verkligt värde är

att den senare vid uppgång resulterar i en automatisk expansion av balansomslutningen, medan den förra kräver en aktiv handling för att nå samma resultat. Om banken skulle välja att utnyttja sig av detta repo-avtal blir resultatet detsamma, oavsett vilken redovisningsmodell som används. Därför antas för redogörelsen nedan att Sveriges Riskbank *inte* har valt att vid anskaffningsvärdemetoden expandera sin balansräkning genom ett repoavtal.

6.1.4.1 Staten/skattebetalarna

Om redovisning till verkligt värde sker expanderar bankens balansräkning. Detta innebär som nämnt ovan att banken kan låna ut mer till kredittagare. För staten kan detta vara ett tveeggat svärd, eftersom sådan kreditexpansion dels underlättar för samhällsekonomins expansion, men också kan leda till att banker behåller minimalt med kapital. Som nav i det finansiella systemet kan banker som vid en samhälls ekonomisk nedgång behöva kapitalisering från centralbanker i de lägen då banker har gett ut för mycket kredit som dessa låntagare inte kan betala, s.k. *non-performing loans*. Om anskaffningsvärdesredovisning istället används kommer banken fortfarande att vara i en bättre ekonomisk situation än innan uppgången skedde, men vinsten kommer att vara latent och kan realiseras när det realt är motiverat, snarare än för expansion av balansräkningen. Slutresultatet för staten, och i förlängningen skattebetalarna som intressenter i detta läge blir huvudsakligen negativt, beroende på hur läget blir i framtiden. Om det sker en stegvis nedgång vari banken har möjlighet att öka kapital för att täcka sin utlåning är det långt bättre för skattebetalarna än om en krasch kommer som snabbt eroderar bankens kapital och nödvändiggör en räddningsaktion från staten. Ur detta perspektiv är därför en konstant anskaffningsvärdesredovisning antagligen mer gynnsam för intressenten. En sådan åsikt har doktrinstöd när det uttalas att "*The stricter the set of rules, the greater the stability in the system*" (Samitas & Polyzos 2015, s.314). Anskaffningsvärdesmodellen är något rigidare än modellen om verkligt värde och kan därför gynna stabilitet på bekostnad av tillväxt.

6.1.4.2 Bankerna

Bankerna själva har som vinstdrivande entiteter intressen i att expandera sina balansräkningar (se BIS, 2015, s.4). En tillämpning av verkligt värde tillåter sådan expansion, vilket även kan ske under ett repo-avtal för anskaffningsvärdemetoden - det senare är dock en aktiv handling som kan väcka frågor. De entiteter som företräder banker erkänner deras roll i uppbyggnaden av procykliska strukturer men är samtidigt emot införandet av t.ex. ett bruttosoliditetsmått som överflödigt (Svenska Bankföreningen, 2010), trots att ett sådant är en av de bättre säkerheterna mot överdriven kreditexpansion (Dermine, 2015). Vid en uppgång är således värdering till verkligt värde mer gynnsamt för banker än anskaffningsvärdemetoden.

6.1.4.3 Existerande och potentiella kredittagare

Studier har visat att - precis som är en av avsikterna - högre kapitalkrav på banker sänker tillgänglighet på lån, beroende på den högre kostnaden förknippat med eget kapital. Den förevarande studien visade att beroende på landet ifråga kunde mängden tillgänglig kredit sjunka med mellan ca 5 % och 19 % (Gavalas, 2015). Eftersom värdering till verkligt värde tillåter en större balansomslutning och på ett sätt autokorrigerar för kapitalbehovet kommer den också att tillåta större utlåning, vilken får en mindre negativ effekt på utlåningsmöjligheter jämfört med redovisning till anskaffningsvärde. Vid lägre utbud på kapitalmarknaden kommer

lagen om utbud och efterfrågan att höja priset, d.v.s. räntan på lån, varför redovisning till anskaffningsvärdemetoden är mer gynnsamt - åtminstone kortsiktigt - för kredittagare.

6.2 Nedgång

6.2.1 Vad är en nedgång?

Nedgång definieras i sammanhanget som en konjunkturedgång som sker långsamt under en redovisningsperiod, i vårt fall har vi valt ett (1) år. I en konjunkturcykel följer nedgång en uppgång. Därför, och för att vara konsekventa, utgår vi här i det scenariot som skett efter prisuppgången i avsnitt 6.1. Vi antar alltså balansräkningen efter Sveriges Riskbanks prisuppgång, och antar sedan en nedgång på 10 %. 10 % har valts för att exemplifiera en långsammare nedgång, men som samtidigt inte sätter banken i en akut kris. Detta hanteras istället i krasch-scenariot i avsnitt 6.3.

6.2.2 Värdering till verkligt värde vid nedgång

Redovisning av tillgångar till verkligt värde kommer under en långsam nedgång att påverka bankernas eget kapital och således utlåningsförmåga. Vi antar alltså 10 % nedgång.

Sveriges Riskbank AB

Tillgångar		Eget kapital och skulder	
Konsumentutlåning	471	<u>Eget kapital</u>	
Statsobligationer(Venezuela)	216	Aktiekapital	15
Statsobligationer(Polen)	216	Balanserad vinst	116
Aktieposter i svenska bolag	108	PNCPS	10
Likvida medel	69	Summa eget kapital	141
Summa tillgångar	1080		
		<u>Skulder</u>	
		Evigt löpande eftersatt skuld	13
		Långfristiga skulder	926
		Summa skulder	939
		Summa eget kapital och skulder	1080

Figur 5. Balansräkning Sveriges Riskbank: Verkligt värde, nedgång

$$\frac{\text{Kärnprimärkapital}}{\text{Riskvägda tillgångar}} = \frac{(15+116)}{(471*0,75+216*1,5+216*0,2)}$$

$$(131)/(720,45)=0,18$$

$$((131)/(720,45+x)=0,045) (131=32,42+0,045x) (98,58=0,045x) (x=2190)$$

Denna uträkning visar att bankens kärnprimärkapital numera uppgår till ca 18 % av tillgångarnas riskvägda värde. Jämfört med läget innan nedgången innebär det en minskad utlåningsmöjlighet. Tidigare kunde man låna ut ytterligare nästan 4 800 miljoner utan vidare täckning. Efter nedgången om 10 % har detta sjunkit till ca 2 190 miljoner ytterligare, givet 100 % risk-

värde hos tillgångarna. Antar vi riskvärde 50 % skulle banken kunna låna ut ungefär 4 380 miljoner ytterligare. Detta ställs alltså mot 9600 miljoner tidigare. För ett företag med utlåning som huvudsaklig verksamhet är detta påtagligt märkbart. Värdet på banken torde minska eftersom företaget inte har samma affärsmöjligheter och vinstutsikterna torde således minska.

Banken har fortfarande möjlighet att öka sin utlåning, men här ska noteras att en 10 procentig nedgång på tillgångarna, vilket kan orsakas av fluktuationer i marknaden, geopolitiska händelser etc., påtagligt påverkar bankens utlåningsförmåga vid värdering till verkligt värde. Hade det varit en nedgång på 10 procentenheter mer hade det närmast paralyserat företagets förmåga att öka sin utlåning, mer om det i krasch-avsnittet.

6.2.3 Värdering till anskaffningsvärde vid nedgång

Här antar vi att syftet med statsobligationsinnehavet karakteriseras som "investeringar som hålls till förfall". Det medför att tillgången tas upp till dess anskaffningsvärde. Eftersom obligationerna i detta exempel hålls till förfall kommer behovet av nedskrivningar av detta innehav ej att uppkomma.

Sveriges Riskbank AB

Tillgångar		Eget kapital och skulder	
Konsumentutlåning	471	<u>Eget kapital</u>	
Statsobligationer(Venezuela)	240	Aktiekapital	15
Statsobligationer(Polen)	240	Balanserad vinst	164
Aktieposter i svenska bolag	108	PNCPS	10
Likvida medel	69	Summa eget kapital	189
Summa tillgångar	1128		
		<u>Skulder</u>	
		Evigt löpande eftersatt skuld	13
		Långfristiga skulder	926
		Summa skulder	939
		Summa eget kapital och skulder	1128

Figur 6. Balansräkning Sveriges Riskbank: Anskaffningsvärde, nedgång

$$\frac{\text{Kärnprimärkapital}}{\text{Riskvägda tillgångar}} = \frac{(15+164)}{(471*0,75+240*1,5+240*0,2)}$$

$$179/761,25=0,24$$

$$((179)/(761,25+x)=0,045) (179=34,26+0,045x) (144,74=0,045x) (x=3216)$$

Med statsobligationer som hålls till förfall uppgår bankens kärnprimärkapital till 24 %. Det ger möjlighet till ökad utlåning, givet 100 % riskvärde, med ytterligare 3 216 miljoner. Med 50 % riskvärde, som alltså är mer normalt vid konsumentutlåning, ges möjlighet till ökad utlåning med totalt 6 432 miljoner ytterligare.

Den exakta sammansättningen av tillgångsslag varierar givetvis från bank till bank men vi finner i exemplet att värdering av statsobligationer till anskaffningsvärde i nedgångsscenario medför en icke obetydlig påverkan på företagets utlåningsmöjligheter.

6.2.4 Intressenterna vid olika redovisningsmodeller

6.2.4.1 Staten/skattebetalarna

Staten/skattebetalarna är intresserade av en stabil banksektor. För mycket "boom-and-bust" ökar risken för att staten tvingas göra en räddningsaktion för banker, som vi såg efter finanskrisen 2008. Staten/skattebetalarna drabbas efter varje räddningsaktion. Kanske inte utilitaristiskt, eftersom en räddningsaktion antagligen motiveras med att det är bättre att betala för att rädda banker än att se en fullständig kollaps hända. En kollaps vore dyrare, både monetärt och icke-monetärt, för staten/skattebetalarna än att rädda banker genom stora transaktioner. Men staten/skattebetalarna drabbas i varje fall, åtminstone under senaste finanskrisen, eftersom intressenten bär risken för en banksektors misslyckande, medan banksektorn har incitament att vidta riskfyllda aktioner med potentiellt hög avkastning, må det vara primärt kortsiktigt.

Med värdering till anskaffningsvärde så ser vi i en nedgång att kraven på minskad utlåning inte är lika stor som vid värdering till verkligt värde. Det beror alltså på att alla tillgångar inte sjunker i värde redovisningsmässigt, vilket kapitalkravet baseras på. Det medför att banker inte har lika stor risk att försumma sina åtaganden, vilket är en form av stabilitet för staten/skattebetalarna - risken för räddningspaket torde vara mindre. Å andra sidan finns kapitalkraven där av en anledning. Om bankerna inte i verkligheten, utan endast redovisningsmässigt, lever upp till kapitalkraven borde banken inte få behålla utlåningstakten.

Man kan även tycka det "rättvist" att banker redovisar till strikt verkligt värde i nedgångar om man får göra det i uppgångar.

6.2.4.2 Bankerna

Bankerna finner incitament i att låna ut så mycket pengar det går, eftersom vinst finns att hämta där. Vid en nedgång hämmar värdering till verkligt värde möjligheterna till maximal utlåning. Vid anskaffningsvärde kan man låna ut mycket mer. Banker bör således argumentera för en värdering till anskaffningsvärde vid ett nedgångsscenario.

6.2.4.3 Kredittagare

Kredittagare och bankerna har målkongruens i det att båda intressenterna vill ha så mycket utlåning som möjligt. På samma sätt som banker gynnas av högre utlåning vid värdering till anskaffningsvärde så gynnas kredittagarna av att det finns fler krediter att låna; fler kredittagare kommer alltså få krediter. På samma vis är det sämre för kredittagare med värdering till verkligt värde vid en nedgång eftersom totala krediter torde minska, vilket leder till minskade möjligheter till att få lån, vilket är negativt för intressenten ifråga.

6.3 Krasch

6.3.1 Vad är en krasch?

Vi har tidigare i punkt 5.2.1 presenterat en teoretisk bild av hur det verkliga världets procyklikaltitet påverkar Sveriges Riskbank vid en kraftig prisnedgång. Vi tänkte i detta avsnitt återgå till detta exempel och analysera hur bankens finansiella ställning påverkas vid en kraftig prisnedgång på kort tid eller vid en så kallad krasch.

6.3.2 Värdering till verkligt värde vid krasch

Låt oss behålla samma förutsättningar som i 5.2.1 och anta att det sker en värdeminskning på bankens innehav av statsobligationer på 20 %, att värdet på aktierna sjunker med 5 % och att banken tvingas redovisa 5 miljoner i kreditförluster.

Sveriges Riskbank AB

Tillgångar		Eget kapital och skulder	
Konsumentutlåning	426	<u>Eget kapital</u>	
Statsobligationer(Venezuela)	180	Aktiekapital	15
Statsobligationer(Polen)	180	Balanserad vinst	-19
Aktieposter i svenska bolag	95	PNCPS	10
Likvida medel	64	Summa eget kapital	6
Summa tillgångar	945		
		<u>Skulder</u>	
		Evigt löpande eftersatt skuld	13
		Långfristiga skulder	926
		Summa skulder	939
		Summa eget kapital och skulder	945

Figur 7. Balansräkning Sveriges Riskbank: Verkligt värde, krasch

<u>Kärnprimärkapital</u>	<u>15+(-19)</u>
Riskvägda tillgångar	$426*0,75+180*0,2+180*1,5$
<u>Primärkapital + Sekundärkapital</u>	<u>6+13</u>
Riskvägda tillgångar	$426*0,75+180*0,2+180*1,5$

Som noterat i 5.2.1 kommer dessa värdeminskningar att leda till att det egna kapitalet endast täcker 40 % av Riskbankens aktiekapital. Som en konsekvens av detta måste aktieägarna ta ställning till en eventuell likvidation. Enligt den svenska aktiebolagslagen har bankens aktieägare 8 månader på sig att återställa hela aktiekapitalet för att undvika tvångslikvidation. För att detta ska undvikas behöver Sveriges Riskbank få in 19 miljoner i fritt eget kapital.

Banken kommer även att få en kärnprimärkapitaltäckning på -0,6 % vilket ligger långt under Baselregleringens krav på 4,5 %. Samtidigt uppgår endast primär- och sekundärkapitalet till 3,0 % och är en tydlig överträdelse av Lagen om kapitaltäckning och stora exponeringar

(2006:1371). Finansinspektionen (FI) är den svenska tillsynsmyndighet som har ansvaret att granska bankernas verksamhet och har rätt att erlagga sanktioner mot banker som bryter mot lagens föreskrifter (Lagrådsremiss, 2014). Som tidigare beskrivet så har FI en möjlighet att bland annat lämna ett föreläggande kring bankens verksamhet. En drastisk åtgärd skulle kunna vara att begränsa bankens utlåningsmöjligheter.

6.3.3 Värdering till anskaffningsvärde vid krasch

Om vi istället antar att syftet med bankens innehav av statsobligationer är att hålla dem till förfall kommer dessa att klassificeras inom kategorin ”investeringar som hålls till förfall” och värderas till sitt anskaffningsvärde. Värdet på obligationerna kommer således att värderas till 200 för respektive post fastän det verkliga värdet har minskat till 180. För aktieposterna i de svenska bolagen finns det ingen möjlighet att använda sig av anskaffningsvärdet.

Värdeminskningen på 5 % kommer således även här påverka företagens balansräkning. Eftersom valet av redovisningsmodell inte har någon påverkan på bankens redovisning av kreditförluster kommer tillämpningen av anskaffningsvärdemetoden även i detta exempel innebära en nedskrivning med 5 miljoner.

Sveriges Riskbank AB

Tillgångar		Eget kapital och skulder	
Konsumentutlåning	426	<i>Eget kapital</i>	
Statsobligationer(Venezuela)	200	Aktiekapital	15
Statsobligationer(Polen)	200	Balanserad vinst	21
Aktieposter i svenska bolag	95	PNCPS	10
Likvida medel	64	Summa eget kapital	46
Summa tillgångar	985		
		<i>Skulder</i>	
		Evigt löpande eftersatt skuld	13
		Långfristiga skulder	926
		Summa skulder	939
		Summa eget kapital och skulder	985

Figur 8. Balansräkning Sveriges Riskbank: Anskaffningsvärde, krasch

Till skillnad från tillämpningen av verkligt värde så får vi vid tillämpning av anskaffningsvärdemetoden en begränsad påverkan på bankens egna kapital. I detta exempel klarar sig Sveriges Riskbank sig ganska väl genom den finansiella kraschen. Även om bankens kapitaltäckning har sjunkit så visar man t.ex. en täckning på primär- och sekundärkapital som uppgår till 8,9 % och uppfyller inte heller nu rådande kapitalkrav.

6.3.4 Intressenterna vid olika redovisningsmodeller

6.3.4.1 Bankerna

För Sveriges Riskbanks aktieägare och ledning kan det te sig självklart att man i denna finansiella krasch kommer att förespråka användandet av anskaffningsvärdemetoden. Vid tillämpningen av anskaffningsvärdet så undviker man nämligen den likvidationsrisk och den alldeles

för låga kapitaltäckning som uppstår vid värdering till verkligt värde. Detta är förstas endast ett fiktivt och förenklat exempel på vilka effekter redovisningsmodellerna kan få på en banks balansräkning. Likväl så belyser exemplet den argumentation och oro som låg bakom IASBs hastiga förändring av IAS 39 som möjliggjorde omklassificeringar av finansiella tillgångar.

Sveriges Riskbanks trängda ekonomiska läge skulle kunna liknas med de tre isländska storbankernas situation under finanskrisen 2008. Eftersom Islands finansiella sektor innan kraschen nästan var 10 gånger större än landets bruttonationalprodukt (BNP), fanns det lite som den isländska staten kunde göra för att rädda dess banksystem (Bergmann, 2014). Antar vi dock att Sveriges Riskbank precis lyckas återställa sitt aktiekapital genom aktieägartillskott eller en statlig räddningsaktion kommer bankens fortsatta verksamhet fortfarande tyngas av en kärnprimärkapitaltäckning på 2,4 %, vilket understiger Baselregleringens krav på 4,5 %. För att banken ska nå upp till rådande kapitalkrav behöver bankens egna kapital öka med cirka 13 miljoner ytterligare. Om detta inte är möjligt kommer banken att bli tvungen att på ett eller annat sätt minska sina riskvägda tillgångar till en nivå om 333 miljoner kr för att uppfylla Baselregleringens kapitalkrav. Detta sätter förstas ett stopp för vidare utlåning eftersom detta skulle höja tillgångarnas riskvägda värde.

6.3.4.2 Staten/skattebetalarna

Det ligger i alla intressenters intresse och inte minst i statens att ha en stabil banksektor och en fungerande finansmarknad. Som garant för bankernas verksamhet påverkas staten och skattebetalarna av de eventuella räddningsaktioner som kan behövas för att rädda bankerna. På grund av bankernas funktion som navet i vårt finansiella system har många banker vuxit sig allt för stora för att få gå i konkurs. Detta blev vi varse om när Lehman Brothers 2008 tilläts gå i konkurs och vars effekter spred sig som en chockvåg på den finansiella marknaden (Bergmann, 2014). Den isländska statens räddningsaktioner resulterade i att statsskulden, som 2007 motsvarade 23 % av Islands BNP, sköt i höjden till 73 % (Bergmann, 2014). En del av förklaringen till denna ökning ligger dock i att Islands BNP, på grund av krisen, på två år minskade från 21,3 miljarder USD till 12,9 miljarder USD (World bank, n.d). Med andra ord så ökade Islands statsskuld med ca 4,5 miljarder USD ($0,73 \cdot 12,9 - 0,23 \cdot 21,3$).

Jämför man Sveriges Riskbanks situation vid tillämpningen av de olika redovisningsmodellerna så finner man att staten löper större risk att bli tvungen att genomföra en räddningsaktion vid tillämpningen av verkligt värde. Vad man dock bör ha i beaktning är de tidiga varningssignaler som värdering till verkligt värde för med sig. Värdering till anskaffningsvärde skulle således kunna fördröja krisens uppkomst och förhindra banken från att i rätt tid genomföra förebyggande åtgärder, med en förvärring av krisen som följd (Laux & Leuz, 2009).

6.3.4.3 Kredittagare

Hur Sveriges Riskbanks potentiella och existerande kredittagare kommer att beröras av den kris som drabbar banken vid värdering till verkligt värde beror på vilka lånerestriktioner som banken får. Banken förhåller sig redan långt under de rådande kapitalkraven och en aktion från finansinspektionen är att vänta. Alternativt kan restriktioner införas som minskar Sveriges Riskbanks utlåningsmöjligheter eller helt fryser dem. Vid tillämpning av anskaffningsvärdet påverkas kredittagarna, precis som de övriga två intressenterna, inte särskilt nämnvärt.

7 Analys och diskussion

7.1 En rättvisande bild

Samtidigt som syftet med redovisningen beskrivs vara att ge en rättvisande bild av ett företags aktuella ställning så är huvudorsaken till den moderna redovisningens uppbyggnad och uppkomst att möjliggöra för företags intressenter att göra en bedömning av företagets framtida kassaflöden. Oavsett vilken redovisningsmodell företaget tillämpar så kommer redovisningsmodellen nämligen endast att vara ett medel för att fastställa årets resultat. Debatten kring verkligt värde och anskaffningsvärde utmynnar således i när tillgångars värdeförändringar ska realiseras och redovisas i resultatet. Anledningen till att redovisningsekonomer bemödar oss detta tidskrävande arbete med att periodisera inkomster och utgifter till rätt räkenskapsår är för att resultatet anses ge en bättre prognos över företagets framtida kassaflöden än årets kassaflöde. Eftersom vi är intresserade av ett företags framtida kassaflöden bör även värderingen av de finansiella tillgångarna spegla de framtida kassaflöden som tillgången förväntas generera.

Utgår vi från att syftet med redovisningen är att ge en rättvisande bild av företagets ekonomiska ställning bör därför ett företags tillgångar och skulder redovisas efter den användning tillgången/skulden kommer att ha i verksamheten. Har företaget för avsikt att sälja en finansiell tillgång är det av intresse för företags intressenter att veta tillgångens verkliga värde. Skulle företaget å andra sidan ha för avsikt att hålla en tillgång till förfall kommer en värdering till verkligt värde inte spegla de ekonomiska fördelar/kassaflöden som förväntas komma företaget till del.

En begränsning med användningen av det upplupna anskaffningsvärdet är i tider av kris då företaget skulle bli tvunget att, av t.ex. likviditetsskäl, sälja en tillgång till ett betydligt lägre marknadspris än tillgångens redovisade värde. Det upplupna anskaffningsvärdet kommer i denna situation inte motsvara de ekonomiska fördelar som kommer att komma företaget till del och resultera i en illusion om att företaget är bättre ställt än vad det egentligen är. När en tillgång inte längre motsvarar kraven för att klassificeras inom en kategori är det därför nödvändigt att inte bara tillåta utan även kräva att företaget omklassificerar tillgången. Att låta företagen fortsätta övervärdera tillgången vore att strida mot försiktighetsprincipen.

De påtryckningar som uppstod under finanskrisen 2008, med krav på att IASB skulle tillåta omklassificeringar av finansiella tillgångar, är en annan sida av samma mynt. I detta fall gav användandet av verkligt värde en sämre bild av bankernas ekonomiska situation än vad som egentligen var fallet om bankerna hade behållit tillgångarna tills förfall.

Att låta bankerna helt fritt avgöra hur de ska klassificera en tillgång efter ledningens beslut om tillgångens användningsområde vore dock inte önskvärt. Detta skulle möjliggöra för oseriösa aktörer att omklassificera tillgångar efter eget tycke och egen vinning. För att omöjliggöra detta utnyttjande av omklassificeringar är det därför viktigt att man likt IASB sätter en gräns för omklassificeringar av finansiella tillgångar. Exempelvis så förhindrar IAS 39 att företag klassificerar tillgångar inom kategorin "tillgångar som hålls till förfall" om man under

det innevarande räkenskapsåret eller inom de två föregående räkenskapsåren har sålt eller omklassificerat ett inte obetydligt belopp före tillgångarnas förfallotidpunkt (IAS 39 p.9). Sådana gränser kan givetvis resultera i en mindre rättvisande bild över en banks tillgångar. Men kanske är detta en konsekvens vi får ta för att förhindra större oegentligheter i en banks finansiella rapporter.

Det är mycket möjligt att IASB har resonerat på liknande sätt vid godkännandet av IFRS 9. I både IAS 39 och IFRS 9 så klassificeras finansiella tillgångar och skulder in i olika kategorier beroende hur de kommer att användas i företagens verksamhet. Skillnaden mellan de båda redovisningsstandarderna är att IAS 39 utgår ifrån innehavet av den tillgången medan IFRS 9 fokuserar på tillgångens framtida kassaflöden. Större fokus kommer således att läggas på hur tillgången används i verksamheten. Exempelvis så kommer aktier enligt IAS 39 att värderas till verkligt värde genom att den placeras inom residualkategorin finansiella tillgångar som kan säljas, oberoende av hur aktierna används i verksamheten. Inom IFRS 9 finns det däremot möjligheter att redovisa aktien till dess upplupna anskaffningsvärde om syftet med aktieinnehavet är att tillgodogöra sig aktiens framtida utdelning.

7.2 Statlig bankgaranti och primära intressenter enligt IASB

Att ett företags finansiella rapporter ska ge en rättvisande bild av företags finansiella ställning är förstås inte det enda syftet med redovisningen. Redovisningen ska även ge relevant, förståelig och tillförlitlig information till företagens intressenter. Som nämnts i inledningen är syftet med de finansiella rapporterna enligt IASBs rådande föreställningsram att förse investerare, långivare och andra kreditgivare med information för deras beslutsunderlag (Marton et al., 2012). Med andra ord så står aktieägare och långivare i fokus som de viktigaste intressenterna.

Aktieägarna är en relativt klar intressent men vem är egentligen långivare till bankerna? Analyserar man bankers balansräkningar så kan man utläsa att allmänheten är en av bankernas främsta långivare. Som långivare har man intresset av att få tillbaka sitt utlånade belopp med en tillfredsställande ränta. Man söker således efter en stabil bank som inte riskerar att gå i konkurs.

En banks verksamhet bygger på att fördela kapital mellan de som har ett outnyttjat kapitalöverskott till förmån för de som är i behov av ett kapitaltillskott. För att denna verksamhet ska fungera krävs det att långivarna har ett förtroende för att banken ska kunna betala tillbaka det utlånade kapitalet. När en bank inte har detta förtroende kan det lätt uppstå bankpaniker som leder till att en annars solvent bank blir illikvid och insolvent. För att förhindra bankpaniker har den svenska staten infört en explicit insättningsgaranti för allmänhetens banktillgodohavanden. Det innebär att staten tar på sig allmänhetens risk om banken skulle gå i konkurs.

Det är dock långt ifrån alla bankens långivare som omfattas av den statliga insättningsgarantin. Man skulle kunna tänka sig att dessa låntagare skulle behöva ta hänsyn till en banks konkursrisk men så verkar inte vara fallet då det efter Lehman Brothers konkurs tycks ha uppstått en implicit statlig garanti för bankers fortlevnad. Under den svenska bankkrisen på 90-talet utfärdade regeringen proposition 1992/93:135 som garanterade att bl.a. banker fullgjorde sina

åtaganden genom statligt stöd för bankernas fortsatta verksamhet (R. Macey, 1994). Hur den svenska staten agerar vid en eventuell framtida bankkris är förstås högst osäkert. Det vore dock inte orimligt att påstå att det existerar en förväntan på att staten agerar på ett liknande sätt som under 90-talets bankkris.

7.3 Hur hanterar man procyklikaliteten associerad med verkligt värde?

Med de tre attributen makt, angelägenhet och legitimitet är både bankerna och staten enligt intressentrelevansmodellen en definitiv intressent att ta hänsyn till vid utformningen av Basel-regleringen och redovisningsstandarder. Att aktörerna har olika preferenser grundas i deras olika mål. Bankernas mål är, enligt gängse teorier, att maximera sin vinst. Med en implicit garanti om att staten kommer att garantera deras överlevnad vid situationer såsom krascher ackumuleras moral hazard när bankers val att ta på stor risk inte leder till en proportionellt sett lika dålig situation som om staten inte hade garanterat deras överlevnad. Detta gör också att banker förespråkar en redovisningsmodell som gör att de kan expandera sina balansräkningar och på så sätt öka sin utlåning. På samma sätt får det antas att kredittagare, som är beroende av kredit och inte särskilt synkroniserade eller långsiktiga som grupp, har mycket att vinna på en stark expansion av bankers balansräkning, eftersom ett högre utbud av kapital i princip leder till en lägre ränta för kredittagarna.

Det faller således på staten ensamt att vara något mer långsiktig i sina åtaganden. Men det ska dock kommas ihåg att även staters olika entiteter kan ha starka intressen i kreditexpansion, eftersom detta bl.a. kan leda till ökade skatteintäkter och högkonjunktur när kreditexpansionen stimulerar ekonomin - ett scenario som inte sällan uppmuntras av demokratiska ledare som snart möter omval. En sådan cyklikalitet bidrar till höga toppar och djupa dalar i det finansiella systemet. Det kan vara väldigt skadligt för samhällsekonomin och bidrar till att på sikt underminera tilltron till det finansiella systemet i sin helhet.

7.3.1 Procyklikalitet i uppgång

Vi har med den fiktiva banken Sveriges Riskbank förklarat vilken effekt användandet av verkligt värde och anskaffningsvärde får på bankernas balansräkningar vid tre olika scenarion. I samtliga tre scenarion får det verkliga värdet en markant påverkan på bankers utlåningsmöjligheter. I tider av prisuppgång kommer det att finnas möjligheter för banker att genom orealiserade vinster utöka sin utlåningsverksamhet och med detta följer ett ökat risktagande från bankernas sida. Vid tillämpningen av anskaffningsvärdet kommer en uppgång i marknadsvärdet inte ha en påverkan på Sveriges Riskbank. Vad vi dock inte har tagit hänsyn till i vårt exempel är hur bankers ordinarie verksamhet påverkar bankens tillgångssida under lite längre tidsperiod.

Låt oss anta att vi under en 5 års period upplever en stadig prisuppgång. I takt med att banker inom sin verksamhet köper och säljer tillgångar kommer tillgångarna vid tillämpning av anskaffningsvärdet att värderas högre år 5 än vid år 1. Beroende på hur snabb omsättning en bank har på sina tillgångar kommer detta att få en varierande effekt på balansräkningen. För en bank som under dessa 5 år behåller de flesta tillgångar och därmed har en relativt låg omsättningshastighet kommer det inte ske någon större värdeförändring. För en bank vars om-

sättningshastighet är relativt hög och som omsätter sina tillgångar inom 1 år kommer ökningen i marknadsvärdet, trots tillämpningen av anskaffningsvärdet, att följa med in i balansräkningen. Vid tillämpning av respektive modell kommer således bankens utlåningsmöjligheter i tider av prisuppgång inte att skilja sig särskilt nämnvärt.

För banker med en hög omsättningshastighet på sina tillgångar kommer anskaffningsvärdet att vid en drastisk prisnedgång att resultera i fördröjning för marknadens aktörer att få en möjlighet att agera. Vad som kännetecknar extrema högkonjunkturer och finansbubblor är en övervärderad tillgångssida. Förr eller senare kommer förtroendet för bankens tillgångssida att falla med nedskrivningar som följd. Under den tidsmässiga fördröjningen fram tills nedskrivning sker kommer bankens utlåningsmöjligheter att vara nästintill oförändrade. Istället för att genomföra åtgärder på indikationer om en prisnedgång kan bankens utlåningsverksamhet verksamhet fortlöpa som vanligt tills kraschen slår till. Om bankers finansiella tillgångar värderas till anskaffningsvärde finns det således en risk för att den krasch som uppstått vid verkligt värde endast skjuts upp och förvärras.

7.3.1.1 Hur går man tillväga för att lösa bankers utökade risktagande i tider av prisuppgång?

Genom uteslutande användning av respektive redovisningsmodell kommer det att finnas möjligheter för banker att i tider av prisuppgång öka sin utlåning och sitt risktagande. Huvudproblemet vi verkar ställas inför är bankernas ökade riskbenägenhet och det ackumulerade *moral hazard* som den implicita bankgarantin orsakar i tider av prisuppgång. När staten i efterhand tvingas in som garant för privata subjekts handlingar vid krascher och lågkonjunkturer kan detta vara en effekt av att ha tvingats agera på finansiell information som inte är avsedd för den intressenten. Antar vi dock att banker i genomsnitt har en förhållandevis låg omsättningshastighet hade expansionen och den sedan påbjudna korrigeringen av värden förmodligen varit långsammare och mindre extrem om anskaffningsvärdemetoden hade tillämpats, som vårt exempel Sveriges Riskbank visar.

Genom redovisningen hade man genom anskaffningsvärdet i denna situation förmodligen förhindrat möjligheten för banker att utöka sitt risktagande. Risken för att staten som intressent ska behöva ge banker statliga räddningspaket minskar således. Staten är dock inte den intressent som har mest användning av bankernas finansiella rapporter då denna intressent inte är involverad i bankernas operationella verksamheter, med undantag från centralbanker. Med tanke på banksektorns betydelse i dagens samhälle så har staten även ett intresse av att bankernas finansiella rapporter fungerar som beslutsunderlag för aktieägare och långgivare. Skulle rapporterna inte ge ett tillräckligt beslutunderlag för investerare uppstår en ineffektiv marknad med högre transaktionskostnader och en ökad osäkerhet för den finansiella marknadens aktörer. En övergång till anskaffningsbaserad redovisning för finansiella tillgångar skulle möjligtvis skapa stabilitet i bankernas balansräkning men skulle inte ge en rättvisande bild över bankernas ekonomiska ställning och minska redovisningens relevans för dess användare. Som vi tidigare har nämnt ger även anskaffningsvärdet i tider av likvida marknader och uppåtgående priser möjligheten till en icke önskvärd resultatplanering.

Om vi istället utgår från att redovisningen ska ge en rättvisande bild där bankernas användning av sina finansiella tillgångar avgör vilken modell som ska tillämpas, kommer värdeuppgången på de tillgångar som värderas till verkligt värde fortfarande att generera en möjlighet till ökat risktagande. Baselregleringens kontracykliska kapitalbuffertar kan här ge en lösning på problemet som inte är motstridig med redovisningens syfte att ge en rättvisande bild. De utökade utlåningsmöjligheter som verkligt värde för med sig i tider av prisuppgång kommer med kontracykliska kapitalbuffertar att leda till krav på en ökad kapitalbuffert som minskar bankernas risktagande.

7.3.2 Procykliskhet i nedgång och krasch

För de finansiella tillgångar som av banken är avsedda för försäljning ger tillämpningen av verkligt värde en bättre bild av bankens finansiella ställning än anskaffningsvärdet. Men hur bör man då agera när finansiella tillgångars marknadsvärde inte speglar de framtida kassaflöden som tillgången förväntas generera utan speglar marknadens illikviditet?

Vi beskrev tidigare i avsnitt 5.2.1 att en möjlig anledning till avsaknaden av empiriska bevis för de procykliska effekter som är kopplade till verkligt värde, under finanskrisen 2008 kunde bero på möjligheten för banker att använda nivå 2- och 3-data (Laux & Leuz 2009). Denna möjlighet skulle kunna vara en lösning på problemen som uppstår med illikvida marknader. Kritik mot denna lösning är dock att den för med sig en bristande reliabilitet och verifierbarhet. Eftersom det är ytterst svårt att bedöma när en marknad är att anse som illikvid för lösningen även med sig en svår bedömningsfråga i när det är acceptabelt för banker att frånga nivå 1-data.

Finns det möjlighet att använda nivå 1-data så anser vi att denna bör användas för att behålla reliabilitet och verifierbarhet. Lösningen på procykliskheten som uppstår vid verkligt värde anser vi istället vara möjligheten till omklassificering av finansiella tillgångar. Är de finansiella tillgångarna till försäljning kommer en kraftig prisnedgång för tillgången att vara det pris som företaget har att förhålla sig till vid en försäljning. Detta gäller oberoende om prisnedgången orsakas av vanliga marknadsmekanismer eller om marknaden är illikvid. Det verkliga värdet ger i denna situation en tämligen rättvis bild bankens kassaflöde vid en försäljning av tillgången. Banker får dock förutsättas agera rationellt. Har de möjligheten att behålla en tillgång som på grund av en illikvid finansiell marknad har rasat i pris kommer de att förväntas behålla tillgången. För att minska en prisnedgångs effekter på bankens balansräkning måste det finnas möjlighet för banken att omklassificera tillgången. Har banken inte längre för avsikt att sälja tillgången utan istället väljer att tillgodoräkna sig tillgångens framtida kassaflöden uppfyller den därmed kravet för att få redovisa tillgången till dess upplupna anskaffningsvärde.

8 Slutsats

Med *Sveriges Riskbank AB* som exempel har vi i detta arbete visat på hur de två redovisningsmodellerna, verkligt värde och anskaffningsvärde, påverkar bankers balansräkningar i tre olika marknadssituationer och i sin tur dess påverkan på marknads olika intressenter. Nedanstående tabell är en sammanställning av de effekter användningen av respektive redovisningsmodell får på bankernas verksamhet.

<i>Sveriges Riskbank AB</i>	Uteslutande användning av:		
Marknadssituationer	Verkligt värde	Anskaffningsvärde (Hög omsättningshastighet)	Anskaffningsvärde (Låg omsättningshastighet)
Uppgång	Konsekvenser: <ul style="list-style-type: none"> - Ökar bankens utlåningsmöjligheter - Möjliggör större risktagande - Banken uppfyller kapitalkrav 	Konsekvenser: <ul style="list-style-type: none"> - Ökar bankens utlåningsmöjligheter - Möjliggör större risktagande - Banken uppfyller kapitalkrav 	Konsekvenser: <ul style="list-style-type: none"> - Liten effekt på bankens utlåningsmöjligheter - Möjliggör inte större risktagande - Banken uppfyller kapitalkrav
Nedgång	<ul style="list-style-type: none"> - Minskar bankens utlåningsmöjligheter - Minskar aktiekapitaltäckning - Banken uppfyller kapitalkrav 	<ul style="list-style-type: none"> - Minskar bankens utlåningsmöjligheter - Minskar aktiekapitaltäckning - Banken uppfyller kapitalkrav - Minskad omsättningshastighet 	<ul style="list-style-type: none"> - Liten effekt på bankens utlåningsmöjligheter - Liten effekt på aktiekapitaltäckning - Banken uppfyller kapitalkrav
Krasch	<ul style="list-style-type: none"> - Drastisk minskning av bankens utlåningsmöjligheter - Stor påverkan på bankens aktiekapitaltäckning - Hög risk för illikviditet och insolvens - Banken uppfyller inte kapitalkrav 	<ul style="list-style-type: none"> - Tvingas till nedskrivningar - Drastisk minskning av bankens utlåningsmöjligheter - Stor påverkan på bankens aktiekapitaltäckning - Hög risk för illikviditet och insolvens - Banken uppfyller inte kapitalkrav 	<ul style="list-style-type: none"> - Liten effekt på bankens utlåningsmöjligheter - Liten effekt på aktiekapitaltäckning - Låg risk för illikviditet och insolvens - Banken uppfyller kapitalkrav

Tabell 1. Sammanfattande tabell

Vi finner att verkligt värde i sin rena form är procykliskt i den bemärkelsen att upp- och nedgångar i marknadspriser även kommer att avspeglas i bankernas balansräkning och egna kapital. Som tidigare beskrivet finns det dock inga empiriska bevis som talar för att användandet av verkligt värde skapat procykliska effekter. Inte heller finns det, som Xie (2016) påpekar, några empiriska bevis för att användandet av verkligt värde skapar i procyklikalitet i bankernas utlåningsverksamhet. Även om det inte finns ett empiriskt samband mellan verkligt värde och bankers utlåningsverksamhet kommer dock möjligheten för bankerna att utöka sin utlåningsverksamhet och sitt risktagande likväl att existera vid användning av verkligt värde.

Trots Xies slutsatser kommer man inte ifrån att bankernas utökade risktagande i samband med de så kallade ”subprime-lånen” var en av faktorerna till finanskrisen uppkomst 2008. Genom användning av nivå 2- och nivå 3-data och IASBs möjlighet till omklassificering av finansiella tillgångar förhindrade man förmodligen den procyklikalitet som verkligt värde är förknippat med och en förvärring av krisen.

Eftersom banker inte endast har ett användningsområde för sina tillgångar kommer ingen av modellerna i ovanstående tabell att ge en rättvisande bild av en banks verksamhet. Med staten som den mest långsiktiga intressenten och som garant för bankernas fortsatta verksamhet kan anskaffningsvärdet, vid antagandet att banker har en låg omsättningshastighet på sina tillgångar, vara en trygg modell som inte bidrar till ett ökat risktagande. Nackdelen är dock att den minskar redovisningens relevans.

Genom att tillåta och kräva att företag omklassificerar tillgångar om syftet med dess innehav skulle förändras får vi en rättvisande bild över det värde tillgångarna har för verksamheten. De tillgångar som klassificeras till verkligt värde kommer dock fortfarande att möjliggöra ett ökat risktagande för banker i tider av prisuppgång. Baselregleringens kontracykliska kapitalbuffertar kan här vara en lösning som inte minskar redovisningens relevans och som samtidigt minskar bankers risk.

8.1 Framtida forskning

I vår analys har hänsyn tagits till hur snabbt banker omsätter sina tillgångar. Detta har visat sig vara ett viktigt element som främst påverkar anskaffningsvärdebaserad redovisning. Vilken omsättningshastighet banker har på sina tillgångar finner vi i skrivande stund något oklar. Omsättningshastigheten på ett företags tillgångar räknas normalt ut genom att dividera dess omsättning med dess totala tillgångar. Eftersom en banks verksamhet till stor del bygger på in- och utlåningsverksamhet där banken, utan att omsätta fordringen, erhåller ränteinkomster ger detta mått en vag bild av tillgångarnas omsättningshastighet. I vissa bankers årsredovisningar förekommer det en löptidsanalys över tillgångarna. I t.ex. Nordeas koncernredovisning för 2014 presenterar man en löptidsanalys som visar på att ca 36 % av tillgångarna förväntas omsättas inom 12 månader (Nordea, 2014). Detta förekommer dock inte i alla bankers årsredovisningar.

Att analysera bankers omsättningshastighet är viktigt eftersom olika omsättningshastigheter påverkar anskaffningsvärdemetodens likhet/olikhet jämfört med värdering till verkligt värde. En bank som omsätter sina tillgångar flera gånger per år kommer att uppnå samma redovisningsmässiga värdering oavsett om anskaffningsvärdemetoden eller värdering till verkligt värde används. För en bank som omsätter var femte år kommer skillnaden i redovisningsmodell bli mer påtaglig. Som vi har gått in på tidigare är det primärt en tidsmässig skillnad. För att fullt ut klargöra vilken påverkan anskaffningsvärdet har på bankens balansräkning skulle studier av bankernas omsättningshastighet behöva göras dock finns denna data ej tillgänglig, varför en empirisk primärdatastudie rekommenderas för framtida forskare.

Kontracykliska kapitalbuffertar presenterar vi som en lösning på bankernas ökande risktagande i tider av prisuppgång. Dessa kapitalbuffertar infördes inte förrän 2010 och vi kan därför i nuläget inte säga vilken effekt dessa kommer att få på banker i högkonjunktur. Bedömningen av hur dessa kapitalbuffertar fungerar i praktiken och hur effektiva de är får framtida forskning och utvärdering visa.

Finansområdet är väldigt dynamisk och några av de stora utmaningarna som möter sektorn just nu är bl.a. ökningen av s.k. *shadow banking* och utmaningarna att skriva nya regler som möter den nuvarande lågräntesituationen. Detta är något som banker även kommer att möta i framtiden. Lämpligt framtida forskningsområde här vore att ta fram förslag som utvecklar Baselregleringen och gör den mer proaktiv, snarare än att låta den vara reaktiv mot inträffade händelser.

Referenser

- Allen, F. & Carletti, E. (2008). Mark-to-market accounting and liquidity pricing. *Journal of Accounting and Economics*, 45: 358-378.
- Ax, C., Johansson, C., & Kullvén, H. (2012). *Den nya ekonomistyrningen*. 4:e upplagan. Malmö: Liber.
- Bergmann, E. (2014). *Iceland And The International Financial Crisis*. [Elektronisk resurs] ; Boom, Bust And Recovery, n.p.: Basingstoke : Palgrave Macmillan, Library catalogue (Lovisa), EBSCOhost. [Hämtad 4 maj 2016]
- Bryman, A., & Bell, E. (2013). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*, 2:a upplagan. Stockholm: Liber.
- Cipullo, N. & Vinciguerra, R. (2014). The impact of IFRS 9 and IFRS 7 on liquidity in banks: Theoretical aspects. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 164: 91–97.
- Dahl, R. A. (1957). The concept of power. *Behavioral Science*, 2: 201-215.
- Davis, K. (1973). The case for and against business assumption of social responsibility. *Academy of Management Journal*, 16: 312-322.
- Deegan, C. & Unerman, J. (2011). *Financial Accounting Theory*. 2nd European ed. McGrawHill.
- Dermine, J. (2015). Basel III leverage ratio requirement and the probability of bank runs, *Journal of Banking and Finance*, 53 : 266-277.
- Donaldson, T., & Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications. *Academy of Management Review*, 20(1), 65-91.
- Europeiska unionens råd (7 oktober 2008). Press release, 2894th Council meeting, *Economic and Financial Affairs* [pdf] Tillgänglig: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/103250.pdf [Hämtad 19 april 2016]
- Europeiska unionens råd (n.d.). Tillgänglig: <http://www.consilium.europa.eu/en/european-council/euro-summit/> [Hämtad 19 april 2016]
- Eurotoppmöte (12 oktober 2008). Declaration on a concentrated European action plan of the euro area countries [pdf] Tillgänglig: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication13260_en.pdf [Hämtad 19 april 2016]
- Evan, W. M., & Freeman, R. E. (1988). A stakeholder theory of the modern corporation: Kantian capitalism. In T. L. Beauchamp & N. Bowie (Eds.), *Ethical theory and business*: 75-84. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- FAR. (2015). IFRS-volymen 2015. FAR Akademi. FAR Förlag.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman.

Friedman, M. (2002). *Capitalism and Freedom*, 40th Anniversary Edition. Chicago: The University of Chicago Press.

Gavalas, D. (2015). How do banks perform under Basel III? Tracing lending rates and loan quantity, *Journal of Economics and Business* 81 (2015), s.21-37.

Gleeson, S. (2012). *International Regulation of Banking, Capital and Risk Requirements*, 2nd Edition.

Goodpaster, K. E. (1991). Business ethics and stakeholder analysis. *Business Ethics Quarterly*. 1(1): 53-73.

Guba, E. G. & Y. S. Lincoln (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (red.), *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Haldane, A. (2011). Accounting for Bank Uncertainty. BIS Central Speeches, London

Handelsbanken (2014). Årsredovisning 2014 [pdf] Tillgänglig: [https://www.handelsbanken.se/shb/inet/icentsv.nsf/vlookuppics/investor_relations_hb_14_bokslut/\\$file/hb_14_bokslut.pdf](https://www.handelsbanken.se/shb/inet/icentsv.nsf/vlookuppics/investor_relations_hb_14_bokslut/$file/hb_14_bokslut.pdf) [Hämtad 27 maj 2016]

IASplus (n.d. a). *EFRAG concludes that adoption of IFRS 9 is conducive to the European public good*. Tillgänglig: <http://www.iasplus.com/en/news/2015/05/efrag-ifrs-9> [Hämtad 30 mars 2016]

IASplus (n.d. b). *IFRS 9 — Financial Instruments*. Tillgänglig: http://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs9?set_language=en [Hämtad 2 maj 2016]

IASplus (n.d. c). *IAS 39/IFRS 7 – Reclassification of financial assets*. Tillgänglig: <http://www.iasplus.com/en/projects/completed/fi/ias-39-reclassification> [Hämtad 20 april 2016]

IFRS (2014). *IASB completes reform of financial instruments accounting*. Tillgänglig: <http://www.ifrs.org/Alerts/PressRelease/Pages/IASB-completes-reform-of-financial-instruments-accounting-July-2014.aspx> [Hämtad 1 maj 2016]

IIF (2008). *Final Report of the IIF Committee on Market Best Practices: Principles of Conduct and Best Practice Recommendations, Financial Services Industry Response to the Market Turmoil of 2007-2008*. [pdf] Tillgänglig: <https://www.iif.com/publication/regulatory-report/global-finance-leaders-release-comprehensive-proposals-strengthen> [Hämtad 13 april 2016]

Jaggi, B., P. Winder, J & Few Lee, C. (2010). Is There a Future for Fair Value Accounting After the 2008–2009 Financial Crisis?. *Review of Pacific Basin Financial Markets and Policies* Vol. 13, No. 3: 469–493.

Jensen, M. C. (2002). Value maximization, stakeholder theory and the corporate objective function. *Business Ethics Quarterly*, 12(2): 235-256.

Laplume, A. O., Sonpar, K., & Litz, R. A. (2008). Stakeholder theory: Reviewing a theory that moves us. *Journal of Management*, 34(6), 1152-1189.

- Laux, C. & Leuz, C. (2009). The crisis of fair-value accounting: making sense of the recent debate. *Accounting, organizations and society* 34: 826-834.
- Marton, J., Lumsden, M., Lundqvist, P. & Pettersson, A. K. (2012). *IFRS - I teori och praktik*. 3:e upplagan. Sanoma Utbildning.
- Mitchell, R. K., Agle, B. R., & Wood, D. J. (1997). Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle of who and what really counts. *Academy of Management Review*, 22(4), 853-886.
- Niemeyer, J. (2016). *Basel III - vad och varför?*, Penning- och Valutapolitik, Sveriges Riksbank.
- Nordea (2014). Årsredovisning 2014 [pdf] Tillgänglig: https://www.nordea.com/Images/37-37446/arsredovisning_2014_se.pdf [Hämtad 27 maj 2016]
- Persaud, A. (2008). Regulation, valuation and systemic liquidity. *Banque de France, financial stability review* – Special issue on valuation, no. 12, October 2008.
- R. Macey, J. (1994). *Svenskt bankväsendes framtida reglering och utveckling*, Första upplagan, Översättning: Sune Karlsson, SNS förlag.
- Samitas, A & Polyzos, S. (2015), To Basel or not to Basel? Banking Crises and Contagion. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol 23, No 5, s.298-318.
- Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, 20: 571-610.
- Svenska Bankföreningen (2010). *Response from Swedish Bankers Association on CRD & Response from Swedish Bankers Association on Resilience*. OBS - ej offentligt material. Kontakta författarna för att få tillgång till detta
- Svenska Bankföreningen (n.d.). *Om oss*. Tillgänglig: http://www.swedishbankers.se/Sidor/8_Om%20oss/default.aspx [Hämtad 13 april 2016]
- Sveriges Riksbank (2015). *Finansiell stabilitet 2015:2*, [pdf], Tillgänglig: http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/FSR/2015/FSR_2/rap_fsr2_151125_sve.pdf [Hämtad 29 maj 2016]
- Swedbank (2014). Årsredovisning 2014 [pdf] Tillgänglig: https://www.swedbank.se/idc/groups/public/@i/@sbg/@gs/@ir/documents/financial/cid_2005846.pdf [Hämtad 27 maj 2016]
- Wagman, K. (2013). Krav på bruttosoliditet – vad är det och behövs det? *Ekonomisk kommentar* nr 5, Sveriges Riksbank.
- Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization*. New York: Free Press.
- World Bank (n.d.). *World Databank*. Tillgänglig: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=ISL&series=&period> [Hämtad 5 maj 2016]

Xie, B. (2016). Does Fair Value Accounting Exacerbate the Procyclicality of Bank Lending?. *Journal of Accounting Research* vol. 54 no. 1: 235-274.

Offentligt tryck

Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system, BCBS, (2010). s.2-10.

BIS (2015). The interplay of accounting and regulation and its impact on bank behaviour: Literature review [pdf] Tillgänglig: <http://www.bis.org/bcbs/publ/wp28.htm> [Hämtad 4 april 2016]

BIS (n.d.). *About us*. Tillgänglig: <https://www.bis.org/bcbs/index.htm> [Hämtad 3 april 2016]

Lagrådsremiss (2014). *Nya administrativa sanktioner på finansmarknadsområdet*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/contentassets/0a7c1f1b749e40f9950214ed667982f2/nya-administrativa-sanktioner-pa-finansmarknadsområdet> [Hämtad 15 maj 2016]

SOU 2013:65 – Förstärkta kapitaltäckningsregler

SOU 2014:52 – En ny metod för att hantera banker i kris